

ANOTÁCIE

PEJS, Oldřich. *KAPITOLY Z VOJENSKÉ HISTORIE*. Praha : Josef Ženka, 2025, 142 s. ISBN 978-80-88082-30-9.

V slovenskej vojenskej historiografii je meno Oldřicha Pejso dobre známe, najmä vďaka jeho viac ako dve dekády trvajúcej aktívnej spolupráci s vedeckým časopisom *Vojenská história*. Na stránkach uvedeného periodika publikoval početné a mimoriadne prínosné štúdie a materiály týkajúce sa slovenskej brannej moci z rokov 1939 – 1945. Brožovaná kniha *Kapitoly z vojenskej historie* bola vydaná súkromne v Prahe vo vydavateľstve Josefa Ženku. V zásade tematicky nadväzuje na jeho dovtedajšiu historiografickú produkciu. Obsahovo ju tvoria tri štúdie: Služba Nemcov v československé armáde po Mníchove, Pplk. gšt. Ferdinand Čatloš v čase slovenské autonómie a Nucený odchod českého vojenského personálu ze Slovenska.

V prvej štúdii sa autor zamerával na problémy spojené s ďalšou vojenskou službou príslušníkov nemeckej národnosti v československej armáde po tzv. mníchovskej dohode. Veľkou výhodou pri ich interpretácii bolo autorovo právne vzdelanie. Autor podrobne analyzuje opatrenia československej vojenskej správy v období tzv. druhej republiky, počínajúc vydaním vládneho nariadenia č. 217/1938 Sb. z. a n. o prepustení československých štátnych občanov nemeckej národnosti z vojenskej služby. To, ako uviedol autor, „dopadlo“ aj na dôstojníkov a rotmajstrov z povolania. Širšie poňatie problému umožnilo autorovi venovať sa aj otázke vojenskej služby príslušníkov maďarskej a poľskej menšiny i špecifikám vojensko-politickej situácie na Slovensku. Druhá publikovaná štúdia sa zaoberá vojenskou kariérou podplukovníka generálneho štábu Ferdinanda Čatloša v sledovanom období spomínanej druhej republiky. Čatloš najprv zastával funkciu styčného dôs-

tojníka československej armády vo vzťahu k slovenskej autonómnej vláde. Jeho menovanie bolo nielen začiatkom jeho kariérneho rastu, ale aj konfliktu s mimoriadne ambicióznym majorom Štefanom Jurechom. Osobitnou podkapitolou je otázka pôsobenia dôstojníkov československej armády – Slovákov pri Hlinkovej garde. Ďalej sa autor venuje Čatlošovmu vzťahu k otázke vojenskej kabinetnej kancelárie pri slovenskej vláde, o zriadenie ktorej požiadal predseda slovenskej autonómnej vlády Dr. Jozef Tiso divízneho generála Miloša Žáka už 10. novembra 1938. Mimoriadny problém aj v tejto záležitosti predstavovali pomerne nevyjasnené kompetencie pplk. Čatloša vo vzťahu k vlastným nadriadeným veliteľom. Autor si v tejto súvislosti ďalej všima aj samotnú situáciu dislokovaných vyšších vojenských jednotiek na Slovensku, plány slovenských autonomistov s nimi a s tým spojené úvahy o slovenskom národnom vojsku, pričom končí menovaním Ferdinanda Čatloša na post ministra národnej obrany v slovenskej vláde 14. marca 1939. Tretia – posledná štúdia je venovaná nútenému odchodu českého vojenského personálu zo Slovenska, ktorý začal po spomínaných štátoprávných zmenách, pričom jeho drvivá väčšina opustila územie Slovenska v priebehu niekoľkých nasledujúcich mesiacov. Na anotovanej knihe je mimoriadne cenný najmä český pohľad na vytýpané udalosti týkajúce sa Slovenska. Pozícia autora mu umožňuje uchopiť tieto historické momenty najmä cez politické príčiny procesov, ktoré začali už pred rozpadom Česko-Slovenska v marci 1939. Význam publikovaných štúdií nijako neznižujú drobné jazykové chyby (najmä stylistické), ktoré unikli redakcii vydavateľa.

Peter Chorvát

ДЕВИЋ, Немања. ПАРТИЗАНИ У СРБИЈИ 1941 : ОСЛОБОДИЛАЧКИ ИЛИ РЕВОЛУЦИОНАРНИ РАТ? Београд : Институт за савремену историју, 2021, 356 стр., илустр., ISBN 978-86-7403-254-1.

Autor Nemanja Dević patří mezi mladé srbské historiky (nar. 1989). Jeho zájmem je historie srbského národa v druhé světové válce. Kniha *Partyzáni v Srbsku 1941: Osvobozencká nebo revoluční válka?* má dokumentovat, jak byla komunistická revoluční válka v roce 1941 líčena jako národně-osvobozencký boj, a zdalipak v 21. století mohou být srbsští partyzáni integrováni do srbského národního narativu o druhé světové válce.

První kapitola *Okupace, KPJ a přípravy na odboj v Srbsku* (s. 17 – 59) se zabývá postavením Komunistické strany Jugoslávie (KPJ) v Srbsku v podvečer druhé světové války, nevyhýbá se ani její činnosti po převratu 25. března 1941, kdy komunisté nebyli vůdčími osobami, ani nejpočetnější skupinou mezi demonstranty na ulicích Bělehradu, ale ukázali, že jsou způsobilí protesty politicky využít. Jejich vůdce Josip Broz Tito však srbské komunisty kritizoval, že předčasně reagovali a postavili se na jednu ze stran „imperialistického boje“ a zachvátila je netrpělivost a předčasně zvěsti o revoluci. Cíl byl jasný: boj proti zavlečení Jugoslávie do imperialistické války na straně Velké Británie a Francie, boj proti přistoupení Jugoslávie k paktu Tří a proti kapitulaci armády, boj za vytvoření nové národní vlády v Jugoslávii, do níž by vstoupila i komunistická strana. Autor charakterizuje komunistickou stranu po porážce Jugoslávie v dubnu 1941 jako jedinou politickou organizaci, která zůstala dobře organizovaná a schopná ozbrojeného odboje, na rozdíl od jiných politických organizací, které se rozpadly nebo byly zakázány a během války nevyvíjely žádnou aktivitu. Po napadení Sovětského svazu a jeho vstupu do války přijalo komunistické vedení rozhodnutí, že v Srbsku je možné zahájit ozbrojený boj pod

vedením komunistické strany, tedy ještě ne všeobecné povstání.

Druhá kapitola *Složení prvních partyzánských oddílů v Srbsku 1941* (s. 60 – 91) nejprve ukazuje, jak německá okupační moc za pomoci domácích policejních sil zatýkala v červnu 1941 osoby označené za komunisty a levičáky (713 osob). Autor se následně soustředil na formování a složení prvních partyzánských oddílů v červenci a srpnu 1941. Pojem partyzán a partyzánský oddíl byl převzat z telegramu Kominterny jako nejvhodnější název pro povstalice, odlišující se od pojmu četnik, který využívalo konkurenční srbské odbojové hnutí. Partyzánské velení pak opouštělo i název revoluční, který nahradilo pojmem národně-osvobozencký v zájmu politiky „národní fronty“. První ozbrojené skupiny se objevily koncem června a první partyzánské oddíly počátkem července, takže v období červenec – srpen 1941 vzniklo na 23 oddílů s 2000 – 2500 ozbrojenými příslušníky. Velitelský sbor však byl různorodý a nevyrovnaný, štáb měl tvořit velitel, jeho zástupce, politický komisař, jeho zástupce, stranický tajemník. Veliteli se stali předváleční komunisté, stranické vedení by v čele oddílů rádo vidělo ty, kteří mají nějaké vojenské zkušenosti, důstojníky a poddůstojníky, aktivní i záložní, nebo ty se zkušenostmi ze španělské občanské války. Vzhledem k tomu, že se dochovalo několik zápisů o formování prvních oddílů, může se autor zabývat konkrétními okolnostmi jejich vzniku. Komunistická strana se pak zaměřila na spolupráci s rolnickou levicí a na získání rolníků na svou stranu. Nábor do oddílů přinesl jejich převahu v početním stavu, takže komunistů zde byla jen třetina. Pobyt v lesích bez větších akcí vnašel však do jejich řad samovůli a nedisciplinovanost, nejčastěji tam, kde oddíl neměl přísně vojenský charakter a jasný velitelský sbor.

Třetí kapitola *Podněcování občanské války a útoky na německé síly v létě 1941* (s. 92 – 135) uvádí, že srbské vesnice, zvláště v horských podmínkách na západě země, byly prakticky izolovány od hlavního města, od ostatních měst, od vlivu politických elit

a sdělovacích prostředků, takže přísun informací o válečných novinkách byl pomalý a nespolehlivý, pohyb obyvatelstva byl minimální a omezen na okolní vesnice a okresní sídla. Příchod ozbrojených příslušníků odboje vedl zpočátku k sabotážím na železničních tratích, mostech, dolech, dochází k prvním srážkám s domácími kolaboranty jako počátek občanské války pod hesly vypořádat se bez sentimentu s pátou kolonou, donašeči, konfidenty, zrádci, kulaky, reakcionáři. V průběhu srpna přišly první útoky na městečka a města, které vyvolaly první srážky s Němci a jejich odvetné akce vůči civilnímu obyvatelstvu. Srbské síly spolupracující s Němci měly zajistit pacifikaci okupované země a tlakem na obyvatelstvo docílit klidu a pořádku, kolaborace byla chápána jako existencionální, zajišťující přežití srbského národa. V září ale přišla druhá vlna povstání v Srbsku, která umožnila vytvářet svobodná území. Objevil se však revoluční teror, který kulminoval v říjnu.

Čtvrtá kapitola „*Užická republika*“ : *vytváření a uspořádání svobodného území v Srbsku* (s. 136 – 168) přináší údaje o akcích partyzánů, kteří od července podnikli 235 větších útoků na dopravní objekty a při nich zničili 43 mostů o větší nosnosti, čtyři viadukty a tunely, zapálili pět hangárů s letadly a pět lodí. Největším úspěchem bylo obsazení měst Užice s textilním a zbrojním závodem a filiálkou Srbské národní banky a Čačak a dalších míst v západním a středním Srbsku a části Šumadije pod Bělehradem, celkem v 30 okresech, což představovalo 15 000 km² s 1 050 000 obyvateli. Vytvořila se možnost ustanovit vlastní správu osvobozeného území, kterému se dostalo, bez rozdílu toho, kdo území osvobodil, synonymum „Užická republika“. Další území totiž osvobodily síly ravnogorského hnutí srbských četníků pod vedením plk. gšt. Dragoljuba Mihailoviće, které spolu s partyzány utvořily ve většině osvobozených míst dvojí civilní správu a podělily se o moc. Probíhala však i násilná mobilizace, po níž partyzánské oddíly často dosáhly stavu 1000 – 1500 příslušníků, ale také první rozbroje,

kdy ozbrojení rolníci likvidovali jejich vedení a pak napadli komunisty a jim věrné příslušníky. Další ztráty přišly v bojích s Němci a kolaborujícími srbskými silami. Upevnila se ale partyzánská moc v Užici, kam se přemístilo komunistické vedení, kde se vytvářely nové národně-osvobozenecké orgány, vycházel tisk, pěstovala se kultura. Období září – listopad 1941 je možné považovat za čas vzestupu a za zenit partyzánského odboje v Srbsku.

Pátá, nejrozsáhlejší kapitola *Postavení proti sobě v nevhodnou dobu : od spolupráce ke konfliktu s vojensko-četnickými oddíly v roce 1941* (s. 169 – 262) seznamuje čtenáře se zrodem srbských vojensko-četnických oddílů ravnogorského hnutí, které zpočátku spolupracovaly s partyzánskými oddíly v zájmu osvobozeneckého boje proti okupantům. Komunisté začali četnické oddíly rozlišovat na četnické oddíly pod vlivem Koste Pećanace, který se dostal na cestu kolaborace a spolupráci s komunisty zcela odmítal, a na vojensko-četnické oddíly Draži Mihailoviće. Nedařilo se však překonat politické rozdíly, kdy na jedné straně komunisté považovali četníky za zastánce starého systému, kapitalisty, sluhy Londýna a na druhé straně mnozí četníci s komunisty nechtěli nic mít. Němečtí okupanti si situaci vyhodnotili tak, že Mihailović je proti komunistům, ale nepřeje si občanskou válku. Obě strany se staly konkurenty, ale to jim nebránilo v tom, aby nadále probíhaly porady o společných akcích. Mezi nimi nejvýznamnější se ukázala porada za účasti Josipa Broze Tita a Draže Mihailoviće 19. září. Vytvořit společný hlavní štáb se však nepodařilo, společné akce proti okupantům ano. Němci odpověděli krvavou brutalitou, za zabitého nebo raněného Němce postříleli 100, resp. 50 Srbů, vypalovali vesnice, deportovali obyvatele. Ztráty civilního obyvatelstva se odhadují na 17 – 20 tisíc osob. Mihailović proto chtěl přejít na strategii pasivního odporu vůči okupantům. Již od září začaly první boje mezi partyzánskými oddíly a různými oddíly četníků Pećanace a pak Mihailoviće.

Autor vypočítáva a približuje každý z nich. Boje donutily obe strany k osobnému rozhovoru Tita a Mihailoviče 26. října. Jednání bylo úspěšné, ale nepodařilo se dohodnout věci uskutečnit. V okolí Mihailoviče se utvořily dva tábory, jeden chtěl pokračovat ve spolupráci s partyzány a druhý, který se přiklání na stranu srbských nacionalistických sil a tíhl tak k jednotě srbských nacionalistů a k zúčtování s komunistickým odbojem, který pouze skrýval své revoluční ambice. Oboustranné boje pokračovaly, akcelerovaly po výbuchu muniční továrny v Užici. Autor postupně přináší konkrétní poznatky o významných srážkách, o začátku občanské války, o eskalaci násilí, o porážkách zajatců. Některé oddíly obou stran se vymkly kontrole. Část velitelů četníků se postavila proti Mihailovičovi a přešla na stranu srbských kolaborantů a nechala se tzv. legalizovat. Mihailovič jednal i s německými důstojníky, kteří však požadovali bezpodmínečnou kapitulaci. Jugoslávská vláda v emigraci uznala 15. listopadu 1941 Mihailoviče za vůdce národního odboje v Jugoslávii. Tito pod tlakem Moskvy nabídl jeho četníkům příměří a ukončení občanské války. Podařilo se 20. listopadu dohodnout společnou linii pro pokračování boje proti okupantům a národním zrádcům.

Šestá kapitola *Porážka povstání a represálie* (s. 263 – 315) se zabývá ofenzivou německých okupantů a srbských kolaborantů, která přivedla porážku povstání. Společný boj partyzánů a četníků byl ze strany Mihailoviče odmítnut, neboť považoval boj se silnými německými silami za nemožný a v nově nastalé situaci považoval za nezbytné rozpustit oddíly a přejít na odboj s menší intenzitou. V partyzánském štábu zavládla panika, dezorganizace, chaos, vedení se nemohlo shodnout, jak dále postupovat. Během 1. prosince opustil partyzánský štáb německou okupační zónu a přes Uvac přešel do italské okupační zóny. Zatím v Srbsku rozpoutali Němci rozsáhlé represálie. Po porážce partyzánů obrátili Němci svou pozornost na Mihailoviče a jeho „nacionalisty“, ale ten koncem listopadu

a počátkem prosince rozpustil většinu svých oddílů, takže německá „operace Mihailovič“ vyšla většinou naprázdno. Část četníků se odhodlala vstoupit do kolaborujících srbských ozbrojených oddílů, aby přečkala zimu, jejich velitelé přecházeli do ilegality. V epilogu (s. 316 – 330) autor obecně shrnuje události v Srbsku v roce 1941 a přimlouvá se za to, aby byly uznávány oba osvobozenécké odboje, partyzánský a četnický. Autor zdůrazňuje, že povstání by nemělo být chápáno jako výlučně partyzánské nebo četnické, ale jako všesrbské a vlastenecké, s akcentem na chrabré osvobozenécký boj a utrpení srbského národa.

Oldřich Pejs

RODWAY, Nicola et al. (eds.). *THE WORLD WAR I BOOK.* Londýn : Dorling Kindersley Limited, 2024, 336 s. ISBN 978-0-2416-3509-4.

S odstupem vyše 110 rokov od vypuknutia prvej svetovej vojny sa knižný trh neustále rozširuje o nové a nové publikácie o tomto globálnom konflikte. Aj keď už ani poslední účastníci zápolení z rokov 1914 až 1918 nie sú nažive, tematika Veľkej vojny je stále prítlačlivá. V britskom vydavateľstve uzrela koncom minulého roka svetlo sveta monografia popisujúca chronologicky vojenské udalosti z obdobia 1870 až 1923, pozostávajúca zo 7 kapitol a menného, miestneho i vecného registra.

Kapitola *Úvod ku konfliktu 1870 – 1914* popisuje vývoj od prusko-francúzskej vojny cez ďalšie konflikty v čase *fin de siècle* – vojnu japonsko-čínsku, rusko-japonskú, anglo-juhoafrickú, španielsko-americkú, taliansko-osmanskú, ako i 1. a 2. balkánsku. Autor sa zameriava aj na militaristický a mocenský vzostup zjednoteného Nemecka, existenciu samoderžavia v Rusku a „*balkánsky sud s prachom*“. V tejto súvislosti nasleduje text o skomierajúcej Osmanskej ríši ako „*chorom mužovi na Bospore*“, kde došlo v roku 1913 k ustanoveniu „*vlády 3 pašov*“ z Výboru jednoty a pokroku (CUP).

V rámci „*hier o Afriku*“ európskych koloniálnych mocností je spomenutý Berlínsky kongres z rokov 1884 až 1885, ako aj prvé letecké bombardovanie z 1. 11. 1911, keď taliansky ppor. Giulio Gavotti z lietadla *Taube* zhodil bomby na osmanské jednotky blízko Tripolisu. Veľmoci starého kontinentu sa zaradili do dvoch protichodných blokov – Dohody (*Entente cordiale* – Francúzsko, Veľká Británia, Rusko) a Trojspolku (*Dreibund* – Nemecko, Rakúsko-Uhorsko, Taliansko). Z predvojnových vízií budúcich nepriateľov sú priblížené nemecký Von Schlieffenov plán, francúzsky Plan XVII či rakúsko-uhorské plány B a R. Samotnému konfliktu predchádzala bližšie popísaná zámenka – sarajevský atentát na habsburského následníka trónu arcivojvodu Františka Ferdinanda d'Este Rakúskeho a jeho manželku z 28. 6. 1914.

Prvý rok konfliktu je opísaný v kapitole *Začiatok vojny 1914*, ktorá je uvedená vzájomným vyhlasovaním si vojny medzi zúčastnenými štátmi. Najlepšie pripravené na konflikt boli ozbrojené sily Nemecka s 800 000 aktívnymi vojakmi a 3 500 000 záložníkmi. Vpád Nemcov do Belgicka prišiel len v prvom mesiaci smrť až 5 000 belgickým civilistom, armáda tohto štátu mala pritom len 117 000 vojakov. Podrobne sú zo západného frontu popísané bitky na hraniciach či obsadenie severného Francúzska nemeckým vojskom po okupovaní väčšiny Belgicka. Straty na živej sile boli enormné, u nápadne oblečených Francúzov predstavovali 22. augusta 1914 na východných hraniciach až 27 000 mŕtvych, čo bolo najviac francúzskych padlých za deň počas celej Veľkej vojny. Pomoc napadnutým v podobe Britských expedičných síl (BEF) marš. Johna Frencha prišla spoza kanála La Manche, Veľká Británia pri vypuknutí konfliktu disponovala len 250 000 profesionálnymi vojakmi a 200 000 rezervistami. V auguste 1914 tak proti sebe stálo na západnom fronte rovnaké množstvo divízií: na jednej strane 78 nemeckých (z toho 4 jazdecké) a na druhej strane 67 francúzskych (10 jazdeckých), 6 belgických

(1 jazdecká) a 5 britských (1 jazdecká). Zvýraznené je víťazstvo Francúzska v bitke na Marne zo septembra 1914, po ktorej francúzsky vrchný veliteľ gen. Joseph Joffre získal 12 000 nemeckých zajatcov. Úspechu dohodových vojsk napomohla aj rekvirácia 1 000 súkromných vozidiel armádou, 600 z nich bolo taxíkov. V dôsledku porážky nahradil gen. Helmutha von Moltkeho na poste náčelníka nemeckého Veľkého generálneho štábu gen. Erich von Falkenhayn. Bližšie je v súvislosti s následnou statikou bojov a vznikom zákopovej vojny popísaný „*beh k moru*“ bojujúcich krajín. Podrobne sa možno oboznámiť aj s priebehom 1. bitky na Aisne a 1. bitky pri Ypres. Zo západného frontu je aj poznámka o uzatvorení „*Vianočného príméria*“ medzi znepriatelenými vojakmi z oboch vojenských blokov. Dianie na východnom fronte je zvýraznené predovšetkým víťazstvom Nemcov nad Rusmi pri Tannenbergu z augusta 1914, ktoré stálo cársku ríšu až 90 000 zajatcov; koncom vojny sa pritom v Nemecku nachádzalo celkovo až 2 400 000 zajatých bojovníkov Dohody. Boje Rakúsko-uhorskej armády sú popísané z priebehu zápelení na severovýchodnom fronte proti Rusku i balkánskom fronte proti Srbsku a Čiernej Hore. Mimoeurópske bojiská predstavujú kaukazský, mezopotámsky a palestínsky front Osmanskej ríše, ako i boj nemeckých koloniálnych síl v Afrike. Bojov sa zúčastnilo až 2 500 000 Afričanov, z toho 1 000 000 ako vojaci a ostatní ako nosiči či pomocné sily. Z predmetného počtu asi 150 000 domorodcov prišlo o život, najdlhšie z koloniálnych jednotiek pritom nemecké Schutztruppen pod velením gen. Paula von Lettow-Vorbeck („*Leva z Afriky*“) bojovali vo východnej Afrike do novembra 1918. Z bojov v Oceánii zaujme ešte dlhší zápas nemeckej jednotky kpt. Hermanna Detznera na Novej Guiney (Zem cisára Viliama), ktorá kapitulovala až v januári 1919. V novembri 1914 kapituloval pred japonským výsadbom guvernér nemeckej koncesie v čínskom Kiau-čou. Samotná Čína vyhlásila vojnu Nemecku až po potopení francúzskej pasažierskej lode

s čínskymi občanmi nemeckou ponorkou 17. februára 1917. Konflikt na mori zahŕňal blokádu nemeckého pobrežia Dohodou, ponorkovú i krížnikovú vojnu Berlína a napokon najväčšiu námornú porážku Británie od roku 1812 od Nemcov v bitke pri Coroneli z 1. 12. 1914. V rámci „*Tajnej vojny*“ pôsobili v bojujúcich štátoch jednotky špionáže ako Abteilung III b v Nemecku, Deuxième Bureau vo Francúzsku, MI5 vo Veľkej Británii, Evidenzbureau v Rakúsko-Uhorsku, Ochrana v Rusku či Administration de la Sûreté Publique v Belgicku.

Kapitola *Mŕtvy bod 1915* predstavuje patovú situáciu bez väčších územných zmien predovšetkým na západnom fronte v druhom vojnovom roku. Konflikt sa v tomto období prejavil ako opotrebovanie a materiálovo náročná vojna, pri absencii mužov v zázemí napríklad v nemeckých továrňach pracovalo cez vojnu 1 400 000 žien a v britských až 2 000 000 predstaviteľiek nežného pohlavia, v tých francúzskych zase 200 000 robotníkov z kolónií. Vojna zvyšovala nároky na financie nevyhnutné na jej vedenie, dňa 28. 9. 1915 napríklad poskytli USA Francúzsku a Británii vojnovú pôžičku v sume 500 000 000 dolárov. Celkové zadĺženie dohodových krajín voči Spojeným štátom americkým predstavovalo 2 250 000 000 dolárov. Civilní štátni občania nepriateľských štátov sa nevyhli internácii, koncom vojny tak bolo v internáčnych táboroch umiestnených až 800 000 cudzincov z krajín protivníkov. V druhej bitke pri Ypres v apríli 1915 boli Nemcami masovo použité chemické zbrane, ktoré prvýkrát v podobe granátov s etylbromacetátom (slzným plynom) aplikovali v bojoch Francúzi už v auguste 1914. Letecká vojna sa začala bombardovaním belgického Liège Nemcami už 6. augusta 1914, okrem lietadiel a balónov Nemecko disponovalo aj 115 vzducholoďami. Úspechmi Berlína bolo aj „*Fokkerovo upratovanie oblohy*“ od leta 1915 či „*krvavý apríl Dohody*“ z roku 1917. Aj najúspešnejšie eso vojny, ryt. Manfred slobodný pán von Richthofen, s 80 zostrelmi, bol príslušníkom vzdušných síl cisára

Viliama II. V tomto roku zmenilo strany Taliansko, ktoré v máji 1915 vstúpilo do vojny na strane Dohody proti Rakúsko-Uhorsku, úspešné v ofenzívach na rieke Soči však nebolo. Obdobne sa neúspechom skončila prvá výsadvková kampaň v dejinách — vyloďenie Britov, Francúzov, Austrálčanov a Novozélandčanov na osmanskom poloostrove Gallipoli v apríli 1915, ktorú završilo opustenie tohto územia Dohodou v januári 1916. Fatálnou porážkou bola tiež kapitulácia 13 000 Britov v mezopotámskom meste Kút Al-Amara v apríli 1916 obkľúčenom Osmanmi od novembra 1915. Víťazstvá Rusov na kaukazskom fronte v období 1915 až 1916 boli zmarené po prímerí z roku 1917, osmanskej Kaukazskej islamskej armáde sa koncom vojny podarilo 15. 9. 1918 dobyť aj azerbajdžanskú metropolu Baku. Tragédiou arménskeho národa sa stalo vyvraždenie 1 500 000 jeho príslušníkov na území Osmanskej ríše, uznané desiatkami štátov sveta za genocídu. Na východnom fronte spektakulárne uspeli Centrálné mocnosti v ofenzíve Gorlice-Tarnów začatej v máji 1915 po velení nemeckého gen. Augusta von Mackensena, keď sa ruské vojská stiahli v rámci „Veľkého ústupu“ stovky kilometrov na východ. Ďalším triumfom Ústredných mocností bolo obsadenie Srbska na jeseň 1915, keď sa k Nemecku a Rakúsko-Uhorsku pripojilo tiež Bulharsko, začiatkom nasledujúceho roka došlo aj na okupáciu Čiernej Hory. Naopak minimálne zisky priniesli dohodové ofenzívy na západnom fronte pri Artois a Loose v septembri až novembri 1915.

Názov *Totálna vojna 1916* evokuje skôr obdobie druhej svetovej vojny, napriek tomu je osadená do časov gigantických bitiek s ohromnou materiálnou aj personálnou náročnosťou. Veľké územné zmeny frontu nenastali ani po najdlhšie trvajúcej bitke konfliktu pri Verdune, odohrávajúc sa celých 302 dní. Padlo v nej 300 000 francúzskych a nemeckých vojakov, pomoc Francúzom zabezpečovalo aj 6 000 nákladných áut dopravujúcich vojakov i zásoby po Svätej ceste (*Voie Sacrée*). Nemci v bitke

strieľali z diel vzdialených až 120 km od bojiska, spolu nepriateľské strany vystrieľali 60 000 000 delostreleckých nábojov. Ešte väčšie straty predstavovala bitka pri Somme, kde len v prvý deň britskej ofenzívy 1. júla 1916 padlo takmer 20 000 Britov, čo predstavuje najkrvavejší deň Británie v tejto vojne. Celkovo sa počet padlých, zranených a zajatých Nemcov, Francúzov a Britov v tejto bitke, v ktorej boli prvýkrát do bojov zapojené tanky, odhaduje na 1 200 000. V apríli 1916 vypuklo v Írsku „*Veľkonočné povstanie*“ za oslobodenie Írov spod nadvlády Veľkej Británie. V najväčšej námornej bitke konfliktu pri Skagerraku z mája – júna 1916 získali taktické víťazstvo Nemci, na strane Británie boli zaznamenané väčšie straty lodí i námorníkov. Na východnom fronte k čiastočnému posunu bojovej línie na západ prispela v júni až septembri 1916 ruská Brusilovova ofenzíva, pod vplyvom ktorej vstúpilo do konfliktu na strane Dohody i Rumunsko. Väčšina jeho územia však bola do konca roka obsadená armádami Štvorspolku, a to vrátane metropoly Bukurešti. V júni 1916 vypuklo na území Osmanskej ríše arabské povstanie vedené šerifom z Mekky Husseinom bin Alím. Rok 1916 priniesol aj výmenu vojenských veliteľov hlavných bojujúcich štátov – na poste náčelníka Veľkého generálneho štábu Nemecka nahradil gen. E. von Falkenhayna marš. Paul von Hindenburg und von Beneckendorff, novým francúzskym vrchným veliteľom sa po marš. Josephovi Joffrem stal gen. Robert Nivelle.

Kapitola *Revolúcia a vyčerpanie 1917* opisuje prekotné územné zmeny v uvedenom roku najmä na východnom a juhozápadnom fronte, ako aj zapojenie sa ďalších štátov sveta do konfliktu. Už februárová revolúcia v Rusku zmietla v marci 1917 cárske samoderžavie a nastolila Dočasnú vládu na čele s kniežaťom Georgijom Lvovom. V dôsledku neobmedzenej ponorkovej vojny zavedenej Nemeckom od 1. februára 1917 a nemeckej ponuky Mexiku na znovuzískanie území odstúpených v prospech USA vstúpili do vojny na strane Dohody v aprí-

li 1917 Spojené štáty americké, prví vojaci vyslaní Washingtonom sa vylodili vo Francúzsku 27. júna 1917. Z mierovej armády so 135 000 príslušníkmi sa ozbrojené sily USA zvýšili do konca vojny na 2 800 000 vojakov, 350 000 z nich patrilo k Afroameričanom. Nemecká ríša disponovala počas konfliktu 335 ponorkami, z ktorých 178 sa zo svojich misií nevrátilo. Celková strata lodného priestoru Dohody v dôsledku ich činnosti predstavovala viac než 11 000 000 BRT, z toho 3 600 000 BRT v Stredozemnom mori. Najúspešnejším ponorkovým veliteľom oboch svetových vojen sa stal Lothar von Arnault de la Perière so 195 potopenými loďami. K zásadnej zmene frontovej línie na Západe neprispeli ani bitka pri Arrase a Nivellova ofenzíva z apríla až mája 1917, po ktorej gen. R. Nivella nahradil na poste francúzskeho vrchného veliteľa gen. Henri Philippe Pétain. Reziduom neúspešnej ofenzívy boli aj vzbury vo francúzskej armáde. Po ich potlačení bolo 629 vojakov odsúdených na trest smrti, vykonaný bol u 49 z nich. Na západnom fronte sa odohrávala tiež „*podzemná vojna*“ minérov a ženistov, jej súčasťou bola tiež bitka pri Messines z júna 1917. K prelomu juhozápadného frontu nedošlo ani po 10. a 11. talianskej ofenzíve na Soči z mája až septembra 1917. Naopak výrazný posun línie až o 150 km do hĺbky územia Talianska priniesla úspešná ofenzíva Rakúsko-Uhorska a Nemecka pri Kobaride (12. bitka pri Soči) z októbra 1917, počas ktorej sa Centrálnym mocnostiam vzdalo 265 000 talianskych vojakov. Minimálne zmeny v bojovej línii na východnom fronte nastali po poslednej ruskej Kerenského ofenzíve z júla 1917, následne sa ruská armáda v dôsledku vzbúr a dezercii rozpadla. Veľké zmeny nenastali ani na solúnskom fronte, kde sa v boji proti silám Štvorspolku, predstavovaných predovšetkým Bulharskom, k dohodovým armádám pripojila v roku 1917 aj kráľovská vláda Grécka. Ku krvavým zápoleniam tohto obdobia patrili aj bitky pri Passchendaele (3. bitka pri Ypres) z júla až novembra 1917 na flámskom bojisku či pri Cambrai z no-

vembra - decembra 1917. Z mimoeurópskych bojísk je spomenutý vpád nemeckých koloniálnych síl do Portugalskej východnej Afriky v novembri 1917 a obsadenie osmanského Jeruzalema Egyptskými expedičnými silami (EEF) v decembri 1917. Práve koncom roka bolo na východnom fronte uzatvorené v Brest-Litovsku prímerie medzi Štvorspolkom a Ruskom.

Predposledná kapitola *Víťazstvo a porážka 1918* je uvedená 14 bodmi mierového návrhu amerického prezidenta W. Wilsona, mier však bol zatiaľ uzatvorený len s porazeným Ruskom v Brest-Litovsku 3. marca 1918. Po víťazstve na Východe presunuli Nemci 33 svojich divízií na západný front, kde v marci 1918 začali jarnú ofenzívu (*Kaiserschlacht*), počas ktorej sa dostali na vzdialenosť len 56 km od Paríža. Do čela spojených dohodových síl na Západe bol v marci 1918 ustanovený ako generálissimus francúzsky marš. Ferdinand Foch, zvratom v nemeckom útoku sa stala 2. bitka na Marne z júna 1918. V bitke pri Amiens došlo v auguste 1918 k „čiernemu dňu nemeckej armády“ (8. 8. 1918) s 12 000 zajatými cisárskymi vojakmi. Na úspechu dohodových vojsk z bitky pri Saint-Mihiel zo septembra 1918 i prelomení Hindenburgovej línie (*Siegfriedstellung*) sa podieľali výrazne už aj Americké expedičné sily (AEF) gen. Johna Pershinga. Po ďalšej ofenzíve Dohody Meuse-Argonne zo septembra až novembra 1918 došlo k podpisu prímeria s Nemeckom v Rethondes pri Compiègne 11. 11. 1918, čím sa prvá svetová vojna skončila. Už predtým podpísali zo štátov Štvorspolku prímerie Bulharsko 29. 9. 1918 v Solúne, Osmanská ríša 30. 10. 1918 v Mudrose a Rakúsko-Uhorsko 3. 11. 1918 vo Villa Giusti pri Padove.

Záverečná kapitola *Vojna, ktorá skončila všetky vojny ? 1919-23 a ďalej* sa týka udalostí nasledujúcich po ukončení svetového globálneho konfliktu. Ešte v priebehu vojny svet zasiahla pandémie španielskej chrípky, na následky ktorej zomrelo v období 1918 – 1919 až 100 000 000 ľudí, z toho 16 700 000 v Indii (5 % tamtojšej populácie). Z ďalších

chorôb sa vysokou mortalitou vyznačoval týfus, ktorý len na východnom fronte zahubil 3 000 000 ľudí. Od januára 1919 do augusta 1920 sa na parížskych predmestiach odohrávala mierová konferencia, ktorej výsledkami boli mierové zmluvy s Nemeckom z Versailles, s Rakúskom zo Saint-Germain-en-Laye, s Bulharskom z Neuilly sur Seine, s Maďarskom z Veľkého Trianona a s Osmanskou ríšou zo Sévres. Mierové zmluvy však nepodpísala Čína a napriek podpisu ich neratifikovali USA, ktoré v roku 1921 uzatvorili separátne mierové zmluvy s Nemeckom i Rakúskom. Došlo aj k zriadeniu celosvetovej Spoločnosti národov so sídlom v Ženeve. V povojnovom období bola snaha odsúdiť nemeckého cisára Viliama II., organizátorov a vykonávateľov genocídy Arménov v Osmanskej ríši či veliteľov nemeckých ponoriek. no výsledkom trestných konaní vrátane Lipských procesov z roku 1921 boli zväčša oslobodenia obžalovaných či ich odsúdenia len na kratšie tresty odňatia slobody. Aj keď svetová vojna už skončila, vo svete pokračovali ďalšie ozbrojené konflikty ako ruská občianska a intervenčná vojna, írsky občianska vojna, rusko-poľská vojna a grécko-turecká vojna. V medzivojnovej epoche dochádzalo aj ku vzniku diktatúr a totalitných režimov, v Taliansku sa v roku 1922 etabloval fašistický režim premiéra Benita Mussoliniho a v Nemecku o rok neskôr predstavoval neúspešný pokus o prevrat Hitlerov-Ludendorffov puč.

Anotovaná publikácia poskytuje podrobný, sčasti až encyklopedický pohľad na vojnový konflikt z rokov 1914 až 1918. Čitateľovi približuje geopolitické aj hospodárske súvislosti vojny a je vhodne doplnená dobovými fotografiami, grafmi a tabuľkami. Aj pre uvedenie množstva doposiaľ nepublikovaných faktografických údajov možno túto monografiu čitateľskej verejnosti vrátane záujemcov o dejiny prvej svetovej vojny vrelo odporučiť.

Rudolf Manik

SANDER, Friedrich. *DENÍKY NĚMECKÉHO TANKOVÉHO VELITELE*. Ed. Schäfer, Robin; z angl. orig. přel. Tumis, Stanislav. Český Těšín : Víkend, s. r. o., 2023, 390 s., fotogr. ISBN 978-80-7433-385-9.

Jedinečnosť denníkov nemeckého poručíka a veliteľa tanku Friedricha Sandera spočíva v tom, že na rozdiel od memoárov vyšších nemeckých veliteľov popisuje vojnovú realitu z bezprostrednejšieho uhla pohľadu. Napriek tomu, že bolo prísne zakázané nosiť osobné zápisky na frontovú líniu, kde by sa mohli ocitnúť v rukách nepriateľa, uvádzať mená, konkrétne miesta, kritizovať režim alebo armádu, podrobne písať o vojenských záležitostiach, Sander sa nezdržal kritiky svojich kamarátov, priamych nadriadených, celkového vedenia vojny ani kritických politických komentárov. Kritizuje tiež Adolfa Hitlera a Josepha Goebbelsa, a to napriek osobnej nacionálno-socialistickej orientácii a angažovanosti. Bol členom Hitlerjugend, v osemnástich rokoch vstúpil do NSDAP a SS, v roku 1937 ho odvedli k povinnej vojenskej službe. Najskôr bol vycvičený ako radista novozriadeného 11. tankového pluku, potom ako vodič tanku, strelec tanku a veliteľ. Zúčastnil sa anexie Sudet, avšak ťaženia na Poľsko, Holandsko a Francúzsko sa ako vojak náhradného práporu pluku nezúčastnil a zostal s posádkou v Nemecku.

Prvú kapitolu tvoria zápisky zaznamenané od 21. apríla 1938 do 24. januára 1939. V období bojovej nečinnosti – na domácej dovolenke, počas pobytu v okupovanom Francúzsku na jar 1942 a podobne, si Sander robil zápisky len výnimočne. Primárnu časť jeho denníkov sa vzťahuje na východné ťaženie proti ZSSR. Začína popisom dní od 17. júna 1941 – pripravami a presunom 11. tankového pluku, tvoriaceho jadro jednej z najlepších Hitlerových obrnených formácií – 6. tankovej divízie. Po prekročení hraníc opisuje defilé úspešných bojov, keď napriek počiatočnému odporu nemecká armáda prešla za tri týždne 800 kilometrov

nepriateľského územia a otvorila si cestu na Leningrad, kde však narazila na silný a odhodlaný odpor. Vyčerpanému a nedostatočne zásobenému vojsku skupiny armád Sever bolo nariadené na mesto neútočiť, ale ho obkľúčiť. 6. tanková divízia bola preveľená do skupiny armád Stred, aby sa pripojila k útoku na Moskvu.

Sanderov pluk bojoval so zastaranými ľahkými tankami PZ 35(t), vyrobenými ešte v medzivojnovom Československu. Často musel riešiť ich prevádzku, keďže boli poruchové a poddimenzované, a jednotky zároveň nedisponovali dostatočnými náhradnými dielmi. V dôsledku veľkých bojových strát bol 11. tankový pluk dočasne spojený s 25. tankovým plukom do tankovej brigády, ktorá prelomila ruské línie severne od Vjazmy a prekročila Dneper. Už v novembri 1941 si Sander sťažoval, že jeho rota nedisponuje ani jedným bojovým tankom. Dočasne bol prevelený na miesto kuriéra, druhého dôstojníka GŠ a veliteľa zásobovania 6. tankovej divízie, čo mu umožňovalo dostatok príležitostí na pozorovanie a premýšľanie o situácii a živote za líniami. Na začiatku decembra už nemala k dispozícii ani jeden tank celá 6. tanková divízia.

Pri útoku na Moskvu mal Sander na čele nedostatočne vybavenej pešej rotы zabezpečovať obranu tylových línii. Taktika spálenej zeme, praktizovaná ustupujúcimi nemeckými vojskami, a brutalita voči nevinnému civilnému obyvateľstvu boli ťažko psychicky spracovateľné aj pre tak tvrdého muža, akým bol Sander. Uvedomoval si, že mnohé situácie sú neopísateľné. Ťažko znášal aj srdcervúce scény s ranenými spolubojovníkmi a kládol si otázku, koľko ešte vydrží.

V máji 1942 bol 11. tankový pluk prevelený na obnovenie do Francúzska a v novembri opäť nastúpil na východný front. Počas sovietskej ofenzívy medzi Donom a Doneckom bol poručík Sander koncom decembra ranený črepinou z granátu. Nasledovala dlhá hospitalizácia a rekonvalescencia, po ktorej bol prepustený ako neschopný frontovej služby. Posledný záznam je z 8. apríla 1943 z nemocnice v Osnabrücku-Haste.

Sanderove denníky sa zachovali v jedenástich zošitoch a v niekoľkých samostatných voľných listoch z ďalšieho zošita, ktorý vznikol v srbskom meste Niš v roku 1944, kde Sander pôsobil ako inštruktor v bojovej škole.

Svoje postrehy a prežívanie udalostí zaznamenával úhladným písmom nielen v čase odpočinku, ale napríklad aj v čase blížiaceho sa boja vo veži tanku. Mal prenikavé vnímanie, pozorovací talent, zmysel pre humor. Neodpustil si kritiku nemeckej stratégie a taktiky, popisuje tiež násilie a utrpenie, ktoré videl na oboch stranách frontu. Často sa vracia k svojim padlým a raneným kamarátom, nevyhýba sa ani popisu nemeckého násilného zaobchádzania so sovietskymi zajatcami a civilnými obeťami. Ako tankista sa často vyskytoval nielen v prvej línii, ale aj za ňou, na území ovládanom nepriateľom, čo dokumentujú jeho výstižné opisy.

Sanderove zápisky nemali byť súčasťou nemeckej vojnovkej pamäti – písal ich pre svoju osobnú, prípadne rodinnú potrebu. Zaznamenávanie udalostí predstavovalo preňho určitú formu vyrovnávania sa s náročnými situáciami, ako aj prostriedok proti osamelosti a zúfalstvu. V kontraste s väčšinou vojnových memoárov, denníkov, autobiografií, ktoré zodpovedali politickým a spoločenským požiadavkám, sú denníky Friedricha Wilhelma Sandera autenticky úprimné. Predstavujú nekorigovaný pohľad mladého nacistického dôstojníka, ktorý vnímal nepriateľa – vojnového i civilného – optikou skreslenou nacistickou rasovou teóriou.

Denníky nemeckého poručíka dokresľuje množstvo fotografií, z ktorých síce asi polovica nemá popisky, napriek tomu však nespochybniteľne ponúkajú zaujímavý pohľad na východné ťaženie nemeckej armády z perspektívy tankistu 11. tankového pluku 6. tankovej divízie.

Božena Šedová

EVANS, J. Richard. *HITLER A KONŠPIRÁCIE. TRETIA RÍŠA V ZAJATÍ PARANOIDNEJ MYSLE*. Vydavateľstvo Hadart Publishing, 2021, 296 s. ISBN 9788099941336.

Richard J. Evans je anglický historik, ktorý prednáša moderné dejiny na univerzite v Cambridgei. Vo svojich knihách sa venuje nemeckým dejinám 20. storočia, predovšetkým problematike Tretej ríše. Autor sa v knihe zaoberá konšpiračnými teóriami a alternatívnymi faktami, ktoré sa spájajú s dejinami Tretej ríše.

V každom období sa nanovo objavujú už vyvrátené a nepodložené konšpirácie, ktorým sa vierohodnosť snažia dodať údajne novoobjavené dôkazy či odlišné interpretácie historických udalostí. Treba však brať do úvahy aj to, že nie všetky konšpiračné teórie sú automaticky nesprávne.

Konšpirační teoretici väčšinou poukazovali na existenciu skupiny sprisahancov, ktorí v tajnosti plánovali uskutočniť protizákonný čin. V nacistickom Nemecku mal Goebbels na starosti štátnu propagandu, ktorá produkovala množstvo falošných správ. Cieľom bolo, aby Hitler mohol zavádzať verejnosť a odviesť pozornosť od svojich skutočných plánov.

Počas vojny armádni dôstojníci spolu so svojimi spojencami pripravili aj skutočné sprisahanie na zvrhnutie Hitlera, ktoré však vyvrcholilo neúspešným pokusom o atentát.

Kniha *Hitler a konšpirácie. Tretia ríša v zajatí paranoidnej mysle* je rozdelená do piatich kapitol, pričom v každej z nich sa autor zameriava na konkrétne konšpiračné teórie súvisiace s danou témou. Jednotlivým dejinným udalostiam sa venovali nielen seriózní historici, ale aj konšpirační teoretici.

Jednotlivé kapitoly majú názvy:

1. Boli *Protokoly* „oprávnením na genocídu“?
2. Vrazili nemeckej armáde v roku 1918 „dýku do chrbta“?
3. Kto podpálil Reichstag?
4. Prečo letel Rudolf Hess do Británie?
5. Utekol Hitler z Bunkra?

V prvej kapitole sa autor zaoberá otázkami, či v prípade Protokolov nešlo len o antisemitský podvrh, kde vznikli, prečo sa šírili v takom rozsahu, a či sa stali hlavným impulzom, ktorý Hitlera inšpiroval k holokaustu. Skutočný názov dokumentu je *Zo správ sionských mudrcov o stretnutiach na prvom sionistickom kongrese v Bazileji v roku 1897* a protokol je v tomto zmysle chápaný len ako zápisnica. Podľa autorov konšpiračných teórií Protokoly odhaľujú skrytú „pravdu“, že za tragédie v svetových dejinách sú zodpovední Židia.

V druhej kapitole sa Evans zaoberá otázkou, či bola porážka Nemecka v prvej svetovej vojne len dôsledkom sprisahania. Práve sprisahanie malo v dôsledku prípravy a vypuknutia revolúcie na domácom fronte oslabiť nemecké ozbrojené sily. Teória o sprisahaní má tri verzie. Prvá verzia hovorí o porážke Nemecka v dôsledku rastúcich problémov a nedostatočného zásobovania, čo viedlo k nedostatku munície, potravín a iných základných tovarov. Druhá verzia sa zakladá na podkopení morálky armády socialistami, ktorí chceli uskutočniť demokratickú revolúciu, čo znamenalo zvrhnutie cisára a neschopnosť Nemecka ďalej pokračovať v bojoch. Tretia verzia pochádza z ultrapravicovej časti politického spektra, ktorá chápe socializmus a revolúciu ako vyjadrenie židovskej snahy o prevrat.

Tretia kapitola skúma osudnú noc z 27. na 28. februára 1933, keď vypukol požiar v budove Reichstagu. To sa stalo len niekoľko týždňov po Hitlerovom vymenovaní za ríšskeho kancelára. Požiar sa stal zámienkou na obmedzovanie občianskych slobôd, čo bolo prvým krokom k nastoleniu nacistickej diktatúry. Nacistickí lídri šíрили tvrdenia, že za podpálením parlamentu stoja komunisti, ktorí plánovali štátny prevrat, čo sa však neskôr ukázalo ako nepravdivé. Na druhej strane, komunisti obviňovali nacistov, že požiar zorganizovali sami, aby mali dôvod na zatýkanie a väznenie svojich oponentov v koncentračných táboroch. V 60. rokoch 20. storočia sa objavili dôka-

zy, ktoré potvrdzujú, že požiar mal na svedomí ľavičiarsky podpaľač Holand'an van der Lubbe. Za tento čin bol aj právoplatne odsúdený na súde v Lipsku.

Štvrtá kapitola bližšie skúma let Rudolfa Hessa, zástupcu vodcu nacistickej strany, do Škótska. O tejto udalosti existuje množstvo teórií a dodnes zostáva zahalená rúskom tajomstva. Objavujú sa otázky, či bol Hess poslom Hitlerovej ponuky na separátny mier, alebo či ho podporovala skupina britských politikov. Iná verzia sa zaoberá možnosťou, že britské tajné a spravodajské služby sa ho snažili nalákať do Británie. Nové konšpiračné teórie vznikli aj po smrti Hessa v roku 1987, keď ho našli mŕtveho vo väzení v Spandau.

Posledná piata kapitola upriamuje pozornosť na teóriu, že Hitler v roku 1945 nezomrel v berlínskom bunkri, ale podarilo sa mu utiecť a dožiť v Argentíne. Tieto informácie začal šíriť niekoľko týždňov po Hitlerovej smrti sám Stalin, pričom vyhlásil, že sa mu možno podarilo utiecť ponorkou do Japonska. Sovieti tvrdili, že zhorené pozostatky z bunkra nepatria Hitlerovi a Eve Braunovej. Teórie o tom, že Hitlerova smrť nebola nikdy dokázaná, šíрили mnohí historici a novinári, napísaných bolo mnoho kníh a článkov, natočených nespočetne veľa dokumentov, ktoré sa k téme opakovane vracali.

Hoci boli mnohé konšpiračné teórie o Hitlerovi, Židoch alebo nacistoch a nacistickej strane dávno vyvrátené, mnohí ľudia im veria dodnes. Kniha je výsledkom dlhoročného Evansovho výskumu, v ktorom autor systematicky vyvracia mnohé mýty, legendy a polopravdy.

Katarína Mináriková

VITKO, Pavol. *PORCELÁNOVÉ PRASIATKO. OSUDY NAŠICH VOJAKOV, KTORÍ TRPELI ZA TO, ŽE OKUPÁCIU ČESKOSLOVENSKA V ROKU 1968 ODMIETLI AKO TZV. BRATSKÚ POMOC.* Bratislava : Vojenská podporná nadácia, 2023, 231 s., stovky obrázkov. ISBN 9788097219062.

Rok 1968 patrí k významným medzníkom našich novodobých dejín. Obrodný proces v československej spoločnosti násilne a krvavo ukončila zákerná vojenská invázia vojsk piatich štátov Varšavskej zmluvy. Počas prvých dní vpadlo na územie Československa 27 divízií, z toho 12 tankových, 13 motostreleckých, dve výsadekové divízie a jedna letecká armáda. Počty interventov, prevažujúco príslušníkov Sovietskej armády, sa odhadujú na viac ako 350-tisíc vojakov.

Hoci bola Československá ľudová armáda (ČSLA) v počte 235-tisíc vojakov relatívne dobre vyzbrojená a vycvičená, zostala paralyzovaná rozkazom zachovať pokoj. Podobne ako v celej našej spoločnosti, aj v našej armáde však vrel odpor, ktorý sa zakrátko tzv. salámovou metódou podarilo zlomiť. Nastúpilo obdobie takzvanej normalizácie (v skutočnosti abnormalizácie) a konsolidácie (v skutočnosti demoralizácie) pomerov v celej spoločnosti, a teda aj v armáde.

Za prejavy odporu a nesúhlasu voči agresii a následnej okupácii bolo z vtedajšej ČSLA prepustených z politických dôvodov vo viacerých vlnách normalizačných čistiek okolo 12-tisíc vojakov a zamestnancov vojenskej správy, z nich 1 400 na Slovensku. Takmer na dvadsať rokov sa tak ocitli v pozícii občanov druhej kategórie.

Vojenský publicista PhDr. Pavol Vitko, dlhoročný šéfredaktor mesačníka *Obrana*, sa podujal zmapovať a priblížiť osudy niektorých postihnutých protagonistov. V reprezentatívnej a bohato ilustrovanej publikácii Porcelánové prasiatko sa venuje osudom a príbehom 25 perzekvovaných vojakov.

Jadro knihy tvoria dve hlavné kapitoly. Prvá má názov *Okupácia 1968 a príbehy perzekvovaných vojakov*, druhá *Pozadie*

k príbehom okupácie a normalizácie, ktorá má aj vysokú informačnú hodnotu. Publikáciu dopĺňajú zoznamy literatúry, prameňov a použitých skratiek. Výnimočným prvkom je rozsiahle resumé (na s. 174 - 217) v slovenčine, angličtine, francúzštine, ruštine, ukrajinčine, nemčine, poľštine, maďarčine, rumunčine, bulharčine a albánčine. Takýto počín je na slovenské pomery ojedinelý a významne sprístupňuje obsah knihy širokej verejnosti v Európe i vo svete.

Kniha je napísaná kultivovaným jazykom a nepochybné osloví nielen v rezorte obrany, ale aj široké spektrum čitateľov so záujmom o našu nedávnu minulosť.

Vladimír Segeš

HANÁKOVÁ, Petra. *MÁME SVOJ FILM. SLOVENSKÁ FILMOVÁ A KULTÚRNA PROPAGANDA 1939 – 1945.* Bratislava : Slovenský filmový ústav, 2024, 424 s. ISBN 978-80-69059-00-9.

Slovenská republika z rokov 1939 – 1945 dodnes patrí medzi obdobia, ktoré sa tešia mimoriadnemu záujmu bádateľov i širšej verejnosti. Aj napriek prudkému rozmachu poznatkov a množstvu vydarených historických diel toto obdobie stále poskytuje značný priestor na originálne výskumné projekty. Jednu z medzier v našom poznaní sa svojim dielom o filme, filmovej kultúre, propagande a dobovej filmárskej komunite pokúsila zaplniť filmová historička Petra Hanáková. Publikácia vychádza z niekoľkých starších textov autorky, ktoré dopĺňa nový výskum a úplne nové kapitoly mapujúce doteraz nespracované fenomény.

Kniha sa delí na 15 kapitol, ktoré približujú jednotlivé etapy, osobnosti a najvýznamnejšie filmové počiny danej doby. Úvodná kapitola poskytuje všeobecný prehľad kinematografie počas celého vojnového obdobia. V druhej kapitole autorka približuje Pavla Čambalu, kľúčovú osobnosť slovenskej filmovej produkcie danej doby, a jeho vplyv na dianie v tejto oblasti. Ďalšie dve kapitoly sú venované fungovaniu kín z po-

hľadu zachovanej dokumentácie po vtedajších bezpečnostných zločkách a využívaní protičeského sentimentu v dobovej filmovej propagande.

Zaujímavá a obsiahla je kapitola o Ivanovi Júliusovi Kovačevičovi, ďalšej z dôležitých postáv vtedajšej slovenskej filmografie, ako aj o týždenníku *Nástup*, vďaka ktorému sa zachovalo z obdobia slovenského štátu isté penzum originálneho filmového materiálu. Z hľadiska zamerania Vojenského historického ústavu obzvlášť oceňujem kapitoly číslo 8 a 9. Prvá z nich približuje okolnosti vzniku a neskoršie osudy filmu *Od Tatier po Azovské more*, ktorý dokumentuje účasť slovenskej armády na bojoch proti ZSSR v rokoch 1941 a 1942. Druhá sa zas zaoberá premietaním filmov pre slovenských vojakov na fronte.

Nasleduje stručná kapitola o filmovej cenzúre s názvom „*Lebo zlý film je ako trpený zlodej*“ a ďalšie dve o nemeckom filme v slovenských kinách a o vzťahu filmu a katolíckej cirkvi v danom období. Posledné tri kapitoly predstavujú akýsi epilóg za slovenskou kinematografiou z obdobia 2. svetovej vojny. Trinásta kapitola sa zaoberá osudmi nedokončeného filmu *Hanka sa vydáva* a udalosťami krátko pred vypuknutím Slovenského národného povstania.

Predposledná kapitola s názvom *Nová zbraň? Sovietske filmy v Povstaní* približuje dva mesiace trvajúce obdobie protifašistického vystúpenia Slovákov na jeseň 1944. Tematicky by takto zameraná publikácia bezpochyby nebola úplná, ak by ju neuzatvárala kapitola mapujúca povojnové osudy dôležitých protagonistov – či už pred previerkovými komisiami, alebo, v horšom prípade, pred senátom miestne príslušného okresného ľudového súdu.

Predkladaná publikácia Petry Hanákovéj je podľa môjho názoru vynikajúcim a cenným vedeckým dielom, ktoré prináša záujemcom o danú problematiku množstvo zaujímavých informácií, pútavo spracovaných autorkiným vecným a analytickým prístupom. Nad rámec uvedeného ide aj o vizuálne atraktívnu knihu, ktorej obsah vhodne dopĺňa množstvo farebných ilustrácií, plagátov, fotografií jednotlivých protagonistov či záberov na dobový štáb pri práci. Vítané je tiež obohatenie diela autentickými dobovými dokumentmi, najmä svedectvami a výpoveďami účastníkov udalostí, ktoré prinášajú autentický a subjektívny pohľad konkrétneho aktéra na dané obdobie.

Matej Medvecký

KRONIKA

VIETNAMSKE MÚZEUM VOJENSKEJ HISTÓRIE V HANOJI

História Vietnamu, najmä tá pomerne nedávna, je plná vojen, utrpenia, ľudských tragédií, ale i hrdinstva, odhodlania a boja za vlastnú nezávislosť. Väčšina ľudí zo západného sveta pozná z vietnamskej histórie iba notoricky známu vietnamskú vojnu, a to často iba z pohľadu americkej strany, hlavne vďaka početným vojnovým filmom. Vojenské dejiny Vietnamu sú však oveľa dlhšie, krvavejšie a siahajú viac ako 2000 rokov do minulosti.

Ak sa chce milovník vojenskej problematiky dozvedieť bližšie informácie o spleťtých vojenských dejinách Vietnamu, istotne by mal navštíviť pri potulkách po tejto krajine aj Vietnamské múzeum vojenskej histórie v hlavnom meste Hanoj. Mne sa to podarilo v marci 2024, keď som takmer mesiac spoznával hlavne menej turisticky známe časti najmä stredného a severného Vietnamu za pomoci miestnej dopravy, chôdze, ale hlavne pomocou typického vietnamského dopravného prostriedku – skútra.

Vietnamské múzeum vojenskej histórie sa nachádzalo až do svojho presťahovania sa v novembri 2024 v centre Hanoja v blízkosti vládnych budov a približne 700 m od najvýznamnejšej stavby v meste – Hočiminovho mauzólea. Toto múzeum patrí do systému vojenských múzeí zriadených na obnovu a ochranu historických, kultúrnych a umeleckých pamiatok národa, ako aj histórie Vietnamskej ľudovej armády. Pod gesciou Vietnamského vojenského múzea je združených vyše 20 múzeí so zameraním na jednotlivé zložky armády – obrnená technika, letectvo, námorníctvo atď.

Vojenské múzeum bolo oficiálne otvorené 22. decembra 1959 v deň 15. výročia založenia Vietnamskej ľudovej armády. Múzeum uchováva desiatky tisíc exponátov, vystavených v troch vnútorných a dvoch vonkajších priestoroch. Návštevníci zvyčajne potrebujú približne dve hodiny na to, aby si kompletne prezreli rozsiahlu zbierku zbraní používaných počas celej dlhej histórie Vietnamu. Múzeum je tematicky rozdelené na šesť historických období:

1. *Pred rokom 1930: Vývoj a obrana národa od éry hungských kráľov (3. tisícročie p. n. l.) do roku 1930.*
2. *Od roku 1930 do roku 1953: Vznik Komunistickej strany Vietnamu a vietnamských revolučných ozbrojených síl (1930 – 1945); rozvoj ozbrojených síl počas odbojovej vojny proti Francúzom (1946 – 1953).*
3. *Zimno-jarná ofenzíva (1953 – 1954) a kampaň pri Dien Bien Phu: Víťazná bitka pri Dien Bien Phu v roku 1954, ktorá prinútila Francúzov podpísať Ženevskú dohodu o ukončení vojny a obnovení mieru v Indočíne.*
4. *Od roku 1954 do roku 1968: Pôsobenie vietnamskej armády v Južnom Vietname ako obrana proti Američanom.*
5. *Od roku 1969 do roku 1974: Víťazstvo vietnamského ľudu proti americkým náletom, najmä bitka v Severnom Vietname v roku 1972, ktorá prinútila USA podpísať Parížske mierové dohody a viedla k stiahnutiu amerických vojakov z Južného Vietnamu.*
6. *Všeobecný útok a povstanie v roku 1975: Záverečná ofenzíva, ktorá ukončila vojnu odporu proti Američanom.*

Ako je vidieť z tematického rozdelenia múzejnej expozície, najväčšia časť výstavy je venovaná vojenským dejinám Vietnamu od vzniku Vietnamskej komunistickej strany, cez vojnu proti koloniálnej nadvláde Francúzska, známu ako 1. Indočínska vojna, až po asi najznámejší konflikt v období studenej vojny – Vietnamskú vojnu. Vojenské dejiny sú tu priblížené hlavne z pohľadu vietnamskej strany, je tu väčší dôraz na heroizovanie ich vojenských úspechov a demonizovanie nepriateľa. Takisto počty strát vojakov a techniky v jednotlivých bitkách sa mi zdali nadsadené v porovnaní s informačnými zdrojmi západného sveta. Napriek týmto nedostatkom si návštevník príde jednoznačne na svoje. Pozrie sa na známe či neznáme konflikty vietnamskej histórie z ich strany, ktorá je často odlišná od nášho pohľadu, keďže pochádzame z iného kultúrneho a politického prostredia.

Vnútrotná časť expozície pozostáva z troch budov, každá má dve poschodia, ktoré sú

plné vojnových artefaktov a dokumentov. Medzi najzaujímavejšie artefakty patrili rôzne stredoveké viacranové kuše, prvé strelné zbrane na pušný prach a množstvo improvizovaných nástražných systémov, ktoré rozsievali strach a hrôzu medzi americkými vojakmi bojujúcimi v nehostinnej džungli proti partizánskym jednotkám Vietkongu. Ako môžete vidieť aj na obrázkoch, išlo hlavne o rôzne pasce s ostňami a výbušné zariadenia. Okrem zbraní sa návštevník môže tešiť aj na rôzne 3D modely legendárnych podzemných tunelových komplexov, ktorými bol Vietkong preslávený. Zaujme aj rozsiahly model slávnej bitky o Dien Bien Phu, v ktorej Francúzi v roku 1954 utrpeli rozhodujúcu porážku; model je doplnený hovoreným slovom a svetelnými efektmi vyznačujúcimi priebeh tejto kľúčovej bitky vietnamských dejín.

Vonkajšia expozícia, ktorá sa nachádza na úpätí Hanojskej vlajkovej veže, obsahuje lietadlá, tanky, delostrelectvo, nášlapné míny a ďalšie artefakty. V čase mojej návštevy (marec 2024) však už veľká časť vonkajšej techniky bola odvezená do novovznikajúceho moderného vojenského múzea v okrajovej časti Hanoja. Vrcholom expozície je pamätník „Záhrada rozbitých hračiek“, ktorý bol vytvorený z pozostatkov lietadiel zostrelých vietnamskou armádou počas početných amerických bombardovaní Severného Vietnamu. Súčasťou tohto netradičného pamätníka sú aj zvyšky niekoľkých zostrelých bombardérov B-52. Vonkajšia plocha zahŕňa aj rôzne typy bômb a granátov, hlavne americké letecké bomby a vietnamské granáty protilietadlového delostrelectva. Nájdete tu aj sovietsky protilietadlový systém S-75 Dvina, viaceré protilietadlové delá, americké obrnené transportéry M 113 a M 3, americké útočné lietadlo Douglas A-1 Skyraider, či slávny americký vrtuľník a jedna z kľúčových zbraní Vietnamskej vojny – Bell UH-1 Iroquois, prezývaný ako „Huey“.

Odkedy som sa vrátil z Vietnamu domov, nastala vo vývoji tohto múzea veľká zmena. Múzeum sa presťahovalo začiatkom novembra 2024 zo starých priestorov v blízkosti starého centra do úplne nových, moderných a rozsiahlejších priestorov umiestnených v okrajových častiach šesťmiliónového Hanoja. Adresa múzea je *Km 6+500 Thang Long Avenue, Tay Mo, Dai Mo Ward, Nam Tu Liem District, Hanoi City*. Nové miesto ponúka väčší výstavný priestor a moderné vybavenie, ktoré poskytuje pohodlnejší zážitok z návštevy. Múzeum je otvorené päť dní v týždni (zatvorené v pondelok a piatok) s dvoma návštevnými blokmi – ráno: 8:00 – 11:30 a popoludní: 13:00 – 16:30. Vstupné je 40 000 VND (vietnamský dong) – 1,3 eura; vietnamskí návštevníci platia o polovicu menej.

Nové múzeum spája tradičné a moderné architektonické prvky a vytvára priestor, ktorý je zároveň informatívny aj vizuálne pôsobivý. Výstavba sa začala v roku 2019 a bola dokončená v roku 2024. Hlavná budova má štyri poschodia s prízemím a rozlohou 23 198 metrov štvorcových. V najvyššej polohe dosahuje stavba výšku 35,8 metra, čo poskytuje veľkolepé prostredie pre jeho rozsiahlu zbierku. Kľúčovým prvkom múzejného dizajnu je Víťazná veža, ktorá sa týči do výšky 45 metrov ako silný symbol hrdinstva a odolnosti. Hlavnú budovu obklopujú vonkajšie výstavné priestory s vojenskou technikou, ktorá návštevníkom umožňuje bližší pohľad na zbrane používané v rôznych konfliktoch. Vnútri sa nachádzajú prehľadne usporiadané výstavné siene, ktoré návštevníkov sprevádzajú rôznymi fázami vojenskej histórie. Múzeum využíva pokročilé technológie na zlepšenie zážitku, vrátane interaktívnych displejov, multimediálnych prezentácií a audiovizuálnych efektov, ktoré oživujú historické udalosti. Zbierka artefaktov Vietnamského múzea vojenskej histórie pozostáva z viac ako 150 000 položiek. Záverom možno konštatovať, že Vietnam sa profiluje ako komplexná destinácia, ktorá dokáže uspokojiť široké spektrum návštevníkov. Ako potvrdzuje príklad modernizovaného Vietnamského múzea vojenskej histórie, na svoje si prídu aj záujemcovia o vojenské dejiny, ktorým krajina ponúka hlboký vhľad do svojej pohnutej minulosti prostredníctvom expozícií na svetovej úrovni.

Ondrej Haládik

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA „BOJ O SRDCE EVROPY – ČESKÉ ZEMĚ A ZPRAVODAJSKÉ SLUŽBY“

Dňa 2. októbra 2025 sa v priestoroch Novej scény Dusíkovho divadla v kráľovskom meste Čáslav (vzniklo približne v polovici 13. storočia za vlády Přemysla Otakara II.) konal štvrtý ročník medzinárodnej vedeckej konferencie pod názvom „Boj o srdce Evropy – České země a spravodajské služby“. Špecifikum tohto ročníka spočívalo v tom, že sa ho opäť zúčastnili aj zástupcovia zo Slovenskej republiky, a to vedeckí pracovníci Vojenského historického ústavu – Bratislava (VHÚ) Milena Balcová a Miloslav Púčik.

Záštitu nad konferenciou prevzali: generálmajor Ing. Petr Bartovský, MPA (riaditeľ Vojenského spravodajstva Českej republiky - ČR), Mgr. Petra Pecková (hajtmanka Stredočeského kraja) a MUDr. Bohuslav Procházka (senátor za obvod Kutná Hora). Účastníci konferencie si uctili položením kytíc a minútou ticha pamiatku generála Františka Moravca. Jeho pozostatky boli prevezené z USA do Českej republiky dňa 26. apríla 2022. Urna je uložená v kolumbáriu čáslavského cintorína. Dôstojnosť atmosféry konferencie bola zvýraznená aj prítomnosťou vnučky generála Františka Moravca Anity Moravec Gard. Následne bola v priestoroch bývalých kasární (dnes Základná umelecká škola Jana Ladislava Dusíka) odhalená pamätná doska venovaná generálovi Aloisovi Eliášovi, ktorý v meste pôsobil v rokoch 1920-1921.

Konferencie sa zúčastnili aj významní bývalí a súčasní predstavitelia českej vojenskej spravodajskej komunity generálporučík Ing. Jan Beroun, generálmajor Ing. Libor Jílek, generálmajor František Štěpánek a brigádny generál Ing. Andor Sándor. Konferencie sa plánovali zúčastniť aj bývalí riaditelia Vojenskej spravodajskej služby Českej republiky a Vojenského obranného spravodajstva Českej republiky plukovník Ing. Zdeněk Novák a generálmajor PhDr. Jan Duchek. Vážne dôvody im v tom zabránili. Konferencie by sa tak zúčastnil historicky najvyšší počet významných osobností českého vojenského spravodajstva.

Na konferencii vystúpilo 13 historikov, ktorí zastupovali rezort obrany, vedecké inštitúcie, univerzity, stredné a základné školy (Čáslav a Klatovy), archívy, múzeá a spoločenské

organizácie: Národní archiv ČR, Vojenský historický ústav Praha, Ministerstvo obrany ČR, Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, Společnost pro dějiny věd a techniky, Československá obec legionářská, Národní technické muzeum, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy Praha, Univerzita obrany Brno a Vojenský historický ústav Bratislava.

Prvý ročník sa konal v 15. marca 2019. Spojený bol s 80. výročím priletu časti príslušníkov vojenského spravodajstva pod vedením generála Františka Moravca do Veľkej Británie. Druhý ročník bol organizovaný v októbri 2021 a venoval sa problematike 80. výročia prvého paradesantného výsadku na území protektorátu (operácia „Percentage“). Tretí ročník sa konal 5. októbra 2023.

Štvrtý ročník bol rozdelený na tri bloky. Vedeckí pracovníci VHÚ prezentovali výsledky svojho vedeckého výskumu v Bloku III.: „Zpravodajská činnosť v socialistickém Československu“. Milena Balcová predniesla príspevok pod názvom „Rezidentúry čs. vojenského výzvedného spravodajstva (1948-1989)“ a Miloslav Púčik sa vo svojom príspevku zamerail na „Priority čs. vojenského spravodajstva (1945-1948)“. Organizátori a účastníci medzinárodnej konferencie ich príspevky vysoko ocenili ako originálne, ktoré prispievajú k zvýšeniu vedeckej úrovne poznania o mimoriadne náročnej problematike vojenskej a civilnej spravodajskej komunity v bývalom Československu. Organizátori z konferencie vydajú na budúci rok zborník príspevkov vo forme vedeckých štúdií. Súčasne avizovali, že o dva roky zorganizujú piaty ročník a opäť pozvú aj historikov zo Slovenskej republiky.

Miloslav Púčik

OSLAVY 81. VÝROČIA KARPATSKO-DUKLIANSKEJ OPERÁCIE NA DUKLE A VO SVIDNÍKU

V nedeľu 5. októbra 2025 sa na pietnych miestach na Dukle a vo Svidníku pri príležitosti Dňa hrdinov Karpatsko-duklianskej operácie a 81. výročia Karpatsko-duklianskej operácie aj za účasti najvyšších štátnych predstaviteľov, zástupcov miestnej správy a samosprávy, ako aj účastníkov národného boja za oslobodenie uskutočnili veľkolepé oslavy štátno-reprezentačného charakteru, ktorých hlavným cieľom bolo pripomenutie si nesmierneho hrdinstva československých a sovietskych vojakov, ktorí pri bojoch za oslobodenie územia dnešného Slovenska v jednej z najťažších horských operácií v priebehu celej druhej svetovej vojny obetovali tu vôbec najvzácnejšiu hodnotu – svoj život.

V súlade so zaužívanou tradíciou z posledných rokov sa spomienkové akty spojené s kladením vencov ako formy vyjadrenia hlbokej úcty a vďačnosti hrdinom Karpatsko-duklianskej operácie uskutočnili najskôr pri Pamätníku sovietskej armády a pri soche armádneho generála Ludvíka Svobodu vo Svidníku a pokračovali pri Pamätníku 1. československého armádneho zboru v ZSSR s vojnovým cintorínom na Dukle, kde boli spojené so slávnostným programom, ktorý prilákal okolo 7 000 návštevníkov nielen z blízkeho okolia, ale aj zo vzdialenejších kútov Slovenska.

Počas pietneho aktu na Dukle všetci traja prítomní najvyšší ústavní činitelia zdôraznili vo svojich príhovoroch predovšetkým skutočnosť, že tento legendárny a krvou tisícov vojakov priasiaknutý priesmyk spolu so svojim širokým okolím má nielen v rámci slovenskej vojenskej tradície, ale aj v celej našej bohatej histórii výnimočné a nezastupiteľné miesto, keďže práve tu sa 6. októbra 1944, po takmer mesiac trvajúcich ťažkých bojoch na poľskej strane Karpát, prebojovali na územie niekdajšieho Československa príslušníci 1. československého armádneho zboru v ZSSR a začali oslobodzovať svoju vlasť. Tiež pripomenuli, že stretnutie na Dukle je predovšetkým spomienkou na tých, ktorí na duklianskom bojisku obetovali svoje životy, ako aj na ostatných hrdinov, ktorí tu prešli nesmierne ťažkými bojmi v tak strašných podmienkach, že málokto z nás si to vie dnes čo i len predstaviť. Napokon tiež vyjadrili myšlienku, že Dukla je pojmom, ktorý po celé desaťročia bol a i naďalej ostáva nesmierne inšpirujúcim aj dnes, keďže je veľmi dôležité a potrebné neustále si pripomínať odvážnych ľudí, ktorí sa v kritickej chvíli nebáli za obranu vlasti a jej slobodu postaviť so zbraňou v ruke a týmto svojim hrdinstvom sa výraznou mierou pričiniť o to, že dnes môžeme žiť v mieri. A práve preto je nevyhnutné najmä súčasnej generácii mladých ľudí tieto udalosti pravidelne pripomínať, aby neupadli do zabudnutia.

Špeciálnym obohatením tohto slávnostného a spomienkového dňa bolo rovnako ako v minulom roku nahrávanie mimoriadneho vydania politickej diskusnej relácie STVR s názvom O 5 minút 12 priamo vo vstupnej hale Vyhliadkovej veže na Dukle, v ktorej bol hosťom predseda vlády SR Róbert Fico. Medzitým bol od 11.00 hod. pre záujemcov sprístupnený areál pod Pamätníkom 1. československého armádneho zboru v ZSSR, kde celkovú slávnostnú atmosféru umocnili predovšetkým ukážky činnosti, výstroja a historickej techniky viacerých klubov vojenskej histórie, ďalej prezentácie VHÚ – Mo Svidník VHM, Personálneho úradu OS SR, Múzea Slovenského národného povstania z Banskej Bystrice spolu s ďalšími prezentačnými stánkami, pričom návštevníci mohli okrem dobových jedál ochutnať aj klasický vojenský poľný guláš.

Napokon je potrebné zmieniť, že po ukončení pietneho aktu na Dukle mali jednotliví vzácní hostia možnosť absolvovať tradičnú slávnostnú prehliadku spomínanej vyhliadkovej veže. Tá svojim návštevníkom ponúka predovšetkým panoramatický pohľad na hlavnú časť duklianskeho bojiska v mieste slovensko-poľského pohraničia vrátane samotného Duklianskeho priesmyku. Už od roku 2021 boli v rámci tejto architektonicky zaujímavej stavby začaté rozsiahle rekonštrukčné práce zamerané na jej komplexnú obnovu, ktorých vyvrcholením bolo vytvorenie stálej modernej expozície s názvom „Duklianske bojisko v premenách času“. Všetci tí, ktorí nakoniec aj napriek sychravému počasiu karpatskej jesene prejavili záujem o prehliadku tohto objektu v sprievode riaditeľa VHÚ plk. Miloslava Čaploviča, neskrývali pozitívne dojmy a nešetrili slovami chvály i uznania nad tým, ako sa podarilo v priebehu necelých troch rokov zmeniť vzhľad tejto stavby takmer na nepoznanie a posunúť ju tak na modernú úroveň prislúchajúcu 21. storočiu.

Text: VHÚ

Foto: VHÚ, mesto Svidník

www.vhu.sk 09. 10. 2025

KONFERENCIA „MEMENTO BELLUM. OSEMDESIAT ROKOV PO.“

Konštantínov historický spolok, ktorý pôsobí na Katedre histórie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína filozofa v Nitre, v spolupráci so Slovenskou historickou spoločnosťou pri SAV a Historickým ústavom SAV pripravil pre svojich študentov cyklus odborných prednášok k 80. výročiu ukončenia druhej svetovej vojny s názvom „Memento Bellum. Osemdesiat rokov po“. Na podujatí, ktoré sa konalo 14. októbra 2025 v Akropole Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína filozofa v Nitre, postupne v piatich prednáškach otvorili renomovaní slovenskí historici viaceré témy slovenských dejín súvisiace práve s druhou svetovou vojnou. Cieľom podujatia bolo pripomenúť toto významné výročie a poukázať na jeho prepojenie so súčasnosťou.

Cyklus prednášok otvoril doc. PhDr. Anton Hruboň, PhD. z Katedry bezpečnostných štúdií Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity M. Bella v Banskej Bystrici, ktorý študentom predstavil politický systém Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1945. O hrôzach spojených s holokaustom na Slovensku porozprával Mgr. Matej Beránek, PhD., pôsobiaci na Katedre filozofie a politológie UKF v Nitre i v Múzeu holokaustu v Seredi, ktorý sa zameriaval predovšetkým na pracovný a koncentračný tábor v Seredi. Riaditeľ Múzea SNP, PhDr. Marian Uhrin, PhD. vo svojej prednáške zhrnul realie slovenskej armády: jej formovanie, štruktúru, nasadenie v boji i pôsobenie vybraných vojenských osobností v jej radoch. Samostatnú časť svojej prednášky venoval aj Slovenskému národnému povstaniu. Problematike odboja sa v regionálnom kontexte Malohontu venovala Mgr. Viktória Poliaková, absolventka hostiteľskej katedry histórie, ktorá na príklade mesta Lovinobaňa a okolitých obcí opísala priebeh povstania a zapojenie domáceho obyvateľstva doň.

Vojenský historický ústav na uvedenom podujatí reprezentovala PhDr. Viera Jurková, ktorá vo svojej prednáške „Pozostalosti odboja“ predstavila čs. domáci i zahraničný odboj počas druhej svetovej vojny. Cez prizmu pozostalosti účastníkov odboja – zbierkových predmetov z fondov VHM v Piešťanoch a vo Svidníku, poslucháčom priblížila nielen samotné formovanie odboja, ale aj ich motiváciu, ciele, spôsoby zapojenia i samotné pôsobenie vo vojenských jednotkách čs. zahraničného i domáceho odboja.

Súčasťou podujatia bolo aj večerné premietanie filmu „Obchod na korze“ s komentárom filmového kritika a pedagóga z Katedry etiky a estetiky FF UKF v Nitre, prof. Mgr. Juraja Malíčka, PhD., ktoré bolo reflexiou vojnového života, jeho vtedajšieho prijatia a vplyvu v súčasnosti.

KATEDRA HISTÓRIE FF UKF V NITRE, KONŠTANTÍN OV HISTORICKÝ SPOLOK,
SLOVENSKÁ HISTORICKÁ SPOLOČNOSŤ PRI SAV & HISTORICKÝ ÚSTAV SAV

VÁS POZÝVAJÚ NA ODBORNÉ PREDNÁŠKY K 80. VÝROČIU
UKONČENIA DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY

MEMENTO BELLUM

OSEMDESIAT ROKOV PO

14. 10. 2025

7:45 – 12:30

v Akropole (H307), Hodžová 1, Nitra

DOC. PHDR. ANTON HRUBOŇ, PHD.
POLITICKÝ SYSTÉM SLOVENSKEJ REPUBLIKY

MGR. MATEJ BERÁNEK, PHD.
PRACOVNÝ A KONCENTRAČNÝ
TÁBOR V SEREDI

PHDR. MARIAN UHRIN, PHD.
SLOVENSKÁ ARMÁDA V
ROKoch 1939 – 1945

PHDR. VIERA JURKOVÁ
POZOSTALOSTI ODBOJA

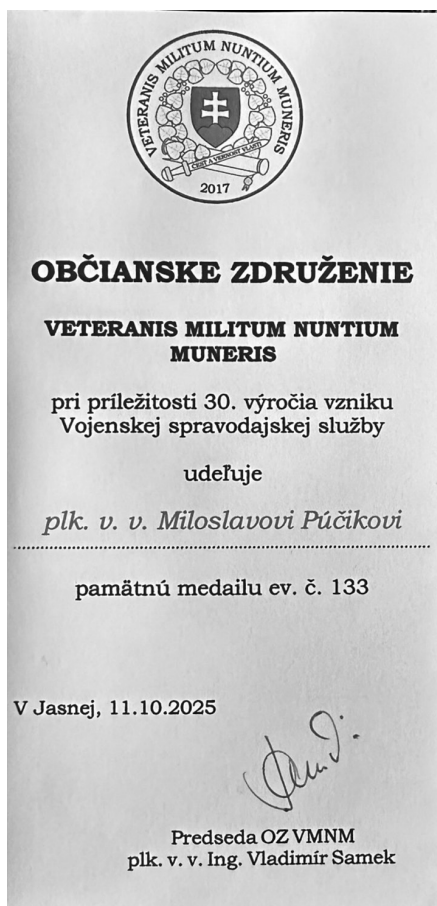
MGR. VIKTÓRIA POLIAKOVÁ
ODBOJ V REGIÓNE

Konferencia zdôraznila potrebu rozvíjania historickej pamäti udalostí druhej svetovej vojny a komplexného vnímania tohto konfliktu. Potvrdením dôležitosti a významu organizovania takýchto podujatí bol veľký záujem samotných študentov a bohatá diskusia, ktorá nasledovala po každej prednáške.

Text: VHU

*Foto: Konštantínov historický spolok, Katedra histórie FF UKF v Nitre
www.vhu.sk 16. 10. 2025*

PREDNÁŠKA „AGENTÚRA ČESKOSLOVENSKEHO VOJENSKÉHO SPRAVODAJSTVA 1945 – 1989“

vysoko ocenili a poukázali na fakt, že prednáška poskytla účastníkom objektívny pohľad na zložitú problematiku budovania a činnosti výkonného prvkú vojenského spravodajstva - agentúrneho úseku. Na záver vyslovili želanie zorganizovať podobnú akciu aj v budúcnosti. Plukovník v. v. Vladimír Samek pri tejto príležitosti ocenil prednášajúceho Dr. Miloslava Púčika, CSc. pamätnou medailou, ktorá bola vydaná pri príležitosti 30. výročia vzniku Vojenskej spravodajskej služby.

Text: VHÚ
Foto: VHÚ
www.vhu.sk 27. 10. 2025

Dňa 23. októbra 2025 sa v priestoroch reštaurácie Toto La Pergola v Bratislave uskutočnila odborná prednáška k problematike československého vojenského spravodajstva. Zorganizovali ju tri občianske združenia, ktorých členmi sú bývalí príslušníci bezpečnostnej a spravodajskej komunity (vojenskej a civilnej). Podujatia sa zúčastnil aj bývalý minister obrany Pavol Kanis.

Vedecký pracovník Vojenského historického ústavu Dr. Miloslav Púčik, CSc. vo svojej prednáške „Agentúra československého vojenského spravodajstva 1945 - 1989“ prezentoval najnovšie poznatky z archívneho výskumu a dosiahnutú úroveň vedeckého poznania o tejto doposiaľ málo známej problematike.

V rámci diskusie priblížil dobovú atmosféru aj ukážkou relevantných archívnych dokumentov a komentárom o životných príbehoch niektorých predstaviteľov vojenského spravodajstva. Predsedovia plk. v. v. Jaroslav Gofjár (Asociácia bývalých spravodajských dôstojníkov), plk. v. v. Eduard Csonga (Vojenská spoločnosť Karpaty) a plk. v. v. Vladimír Samek (občianske združenie Veteranis Militum Nuntium Muneris) vystúpenie vojenského historika

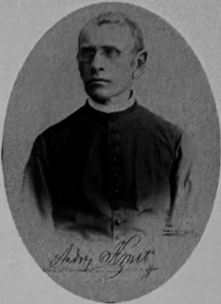
ÚČASŤ VOJENSKÉHO HISTORIKA NA DŇOCH ANDREJA KMEŤA V BANSKEJ ŠTIAVNICI

Gymnázium Andreja Kmeťa v Banskej Štiavnici organizovalo v dňoch 21.- 22. októbra 2025 tradičné podujatie Dni Andreja Kmeťa. V rámci nich sa konal prednáškový cyklus, na ktorý pozvalo vedenie gymnázia viacero osobností z vedeckého a politického života.

V utorok dňa 28. októbra 2025 vykonal prednášku s názvom „Československé vojenské spravodajstvo v rokoch 1918 – 1990“ vedecký pracovník Odboru vojensko-historických výskumov Vojenského historického ústavu Dr. Miloslav Púčik, CSc. Pre študentov to bola téma doposiaľ nepoznaná a napriek náročnosti problematiky ich zaujala. Prednášku ocenili nielen študenti, ale aj prítomní zástupcovia pedagogického zboru.

**Riaditeľstvo Gymnázia Andreja Kmeťa
v Banskej Štiavnici
vyjadruje**

POĎAKOVANIE
pánovi

Dr. Miroslavovi Púčikovi, CSc.

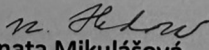
za spoluprácu pri organizácii a priebehu Dní Andreja Kmeťa 2025.

Vysoko si ceníme Vašu ochotu podieľať sa na výchove mladej generácie a cestou nových neformálnych foriem vzdelávania prispievať k ich profesijnému, spoločenskému i osobnostnému rastu.

Sme presvedčení, že naša spolupráca na poli výchovy a vzdelávania bude úspešne pokračovať aj v budúcnosti.

Banská Štiavnica, 21. 10. 2025

S úctou

PhDr. Renata Mikulášová
 riaditeľka školy

Text: VHÚ
Foto: Dr. Miloslav Púčik, CSc.
www.vhu.sk 22. 10. 2025

OBSAH ROČNÍKA VOJENSKEJ HISTÓRIE 2025

ŠTÚDIE

- BEŇA, Samuel:** Vazali alebo slobodní muži? Prehodnotenie organizácie vojenstva počas vlády Karola Veľkého (768–814) 1/2025/7
- DVORSKÝ, Štefan:** Verbovanie a cesty slovenských dobrovoľníkov do Španielska (1936 – 1939) 4/2025/25
- HLAVIENKA, Lubomír – KOLÁŘ, Ondřej:** Excesy príslušníkov Rudé armády ve Východních Sudetech v dubnu a květnu 1945 4/2025/44
- KOREŠ, Daniel:** Klíč k vítězství – bitka západne od koryta Visly. Operačná úloha nemeckej 10. armády v prvej fáze poľskej kampane v roku 1939 3/2025/22
- KOREŠ, Daniel:** The 10th Army in the Polish Campaign of 1939. Commanders and staff officers – a collective portrait 2/2025/29
- KREISINGER, Pavel:** Major Alois Frank: Československý spravodajský dôstojník a jeho spolupracovníci v neutrálnom Holandsku (1939 – 1940) 3/2025/51
- MALINIAK, Pavol:** K organizácii a vojenským aspektom povstania baníkov v Banskej Bystrici v rokoch 1525 – 1526 4/2025/7
- MEDVECKÝ, Matej:** Prenasledovanie gen. Jozefa Marka v 60. a 70. rokoch 20. storočia 3/2025/93
- PALKO, Jakub:** „Rex Stephanus opposuit se patri suo regi Bele Ungarie.“ Konflikt kráľoviča Štefana s kráľom Belom IV. z roku 1262 3/2025/7
- POLNAR, Stanislav – PROKOP, Bronislav:** Plukovník Vladimír Řehák, Memorandum 68 a únos letadla 4/2025/74
- ROHÁČ, Peter:** Ťaženie Albrechta I. Habsburského do Porýnia v roku 1298 1/2025/17
- SCHVARC, Michal – HERTEL, Maroš:** „...wenn wir unser ganzes Schaffen und Arbeiten auf den Sieg aufrichten.“ Deutsche Arbeitsdienstgruppe Slovenskej pracovnej služby 1/2025/37
- VYHLÍDAL, Milan:** Výzvědné středisko I Praha a jeho nástupci (1936–1939). Příspěvek k fungování čs. vojenské zpravodajské služby před druhou světovou válkou 2/2025/7
- ZAVACKÁ, Marína:** Cesta z nebezpečenstva do neznáma. Transport skupiny pomocných síl Zaisťovacej divízie z východného frontu na Slovensko v závere roka 1943 2/2025/49

DOKUMENTY A MATERIÁLY

- BAKA, Igor:** Účast' slovenskej armády vo vojne proti ZSSR v štvrtročnej správe náčelníka nemeckej vojenskej misie na Slovensku z októbra 1941 1/2025/51
- BYSTRICKÝ, Jozef:** Správa bývalého veliteľa pešieho práporu VI/53 mjr. Daniela Kunica o účasti príslušníkov leteckého parku na letisku Mokrad' v SNP 1/2025/83

ČAPO , Matej: Udalosti francúzsko-rakúskej vojny roku 1809 vo vzťahu k Prešporku zaznamenané v letopisoch kapucínov	2/2025/73
ČAPO , Matej: Udalosti francúzsko-rakúskej vojny roku 1809 vo vzťahu k Prešporku zaznamenané v denníkoch saských dôstojníkov	4/2025/131
LETKOVÁ , Alexandra: Ján Šmigovský ako zradca na povstaní	4/2025/106
MASKALÍK , Alex: <i>Veteráni</i> slovenskej brannej moci medzi vyšším veliteľským zborom československej armády	4/2025/159
MASKALÍK , Alex: Vyšší dôstojnícky zbor slovenskej brannej moci (1939 – 1945). Prehľady a štatistika.	2/2025/91
MIKULÁŠOVÁ , Alena: „Na našich hraniciach stojí verná stráž, nečakaj Adolfku, nás sa nedočkáš“. Satirické piesne v Československu z roku 1938	3/2025/115
PEJS , Oldřich: Poslanec Mušák kontra ministr Čatloš (Na okraj kritiky činnosti ministerstva národní obrany)	3/2025/128
ŠUMICHRAS , Peter: Ikarovia bez krídel. Činnosť pešieho práporu Daniela Kunica v spomienkach Mikuláša Šumichrasta	3/2025/140

PERSONÁLIE

ČERVENKA , Juraj: Rittmeister Field Pilot Georg von Lehmann – „posledný hrdina z Premýšlu“	1/2025/114
ŠUMICHRAS , Peter: Rok 1937 – posledný rok služby Júliusa Trnku v Leteckom pluku 3	2/2025/127

ORAL HISTORY

CHORVÁT , Peter – MINÁRIKOVÁ , Katarína: Rozhovor s novodobým vojnovým veteránom kapitánom v zálohe Ing. Martinom Miklanom	1/2025/133
--	------------

HISTORIOGRAFIA A BIBLIOGRAFIA

ŠEĎOVÁ , Božena: Armáda a spoločnosť v premenách času – výberová bibliografia (práce publikované v rokoch 1990 – 2024)	2/2025/149
ŠEĎOVÁ , Božena: Vojenská história Slovenska a Slovákov – výberová bibliografia XXX. –2022	3/2025/172

ANOTÁCIE, GLOSÝ

АРИСТОВ , Станислав – ВАСИЛЬЕВ , Илья – МАЦКЕВИЧ , Мария – ЭДЕЛЬШТЕЙН , Михаил. СОПРОТИВЛЕНИЕ СОВЕТСКИХ ВОЕННОПЛЕННЫХ В НАЦИСТСКИХ КОНЦЕНТРАЦИОННЫХ ЛАГЕРЯХ И ЦЕНТРАХ УНИЧТОЖЕНИЯ. (O. Pejs)	1/2025/146
BEŇOVÁ , Katarína – КОПЕСКА́ , Helena. ŽIDIA V TOPOLEČANOCH. (B. Šeďová)	3/2025/203
BITUNJAC , Martina. Žene i ustaški pokret. Uključenost, sudjelovanje, nepravda. (O. Pejs)	3/2025/196

BOUGAREL , Xavier. Handžar divizija. Waffen-SS u Bosni 1943 – 1945. (O. Pejs)	2/2025/169
ДЕВИЋ , Немања. ПАРТИЗАНИ УСРБИЈИ 1941 : ОСЛОБОДИЛАЧКИ ИЛИ РЕВОЛУЦИОНАРНИ РАТ? (O. Pejs)	4/2025/201
ДИМИТРИЈЕВИЋ , Бојан – ДЕВИЋ , Немања. БОСАНСКА ГОЛГОТА. СЛОМ СНАГА ЈВУО У БОСНИ 1945. ГОДИНЕ. (O. Pejs)	2/2025/170
DRIBŇÁK , Marián – HOŇÍREK , Tomáš – STRUK , Peter. Kalinov 1944. (P. Holík)	2/2025/173
EVANS , J. Richard. Hitler a konšpirácie. Tretia ríša v zajatí paranoidnej mysle. (K. Mináriková)	4/2025/209
FUCHS , Ladislav. Válka na Moravě. (B. Šedřová)	1/2025/156
GONĚC , Vladimír – PEKNIK , Miroslav a kol. Ivan Markovič politik, legionár, právnik. (R. Manik)	1/2025/151
HANÁKOVÁ , Petra. Máme svoj film. Slovenská filmová a kultúrna propaganda 1939 – 1945. (M. Medvecký)	4/2025/211
HRABOVECKÁ , Hilda. Ruka s vytetovaným číslom. (B. Šedřová)	3/2025/205
JABLONICKÝ , Jozef. Povstanie bez legiend. Dvadsať kapitol o príprave a začiatku Slovenského národného povstania. (R. Manik)	2/2025/178
JURKOVÁ , Viera a kolektív. Zo zbierok Vojenského historického múzea Piešťany II. (O. Haládik)	2/2025/172
JUŠČÁK , Peter. Desaťkrát gulag. (L. Blehová)	1/2025/146
LLOYD , Nick. The Eastern Front. A history of the First World War. (R. Manik)	3/2025/199
MILJAN , Goran. Uspon fašizma u Hrvatskoj. Ustaše i pokret mladih u II. svjetskom ratu. (O. Pejs)	3/2025/197
PEJS , Oldřich. Kapitoly z vojenské historie. (P. Chorvát)	4/2025/200
REJTHAR , Stanislav. Dobří vojáci padli... ze vzpomínek válečného pilota. (B. Šedřová)	
RODWAY , Nicola et al. (eds.). The World War I book. (R. Manik)	4/2025/203
SANDER , Friedrich. Deníky německého tankového velitele. (B. Šedřová)	4/2025/208
ŠNAJDER , Bohuslav. Roky naděje. Rozhovory s korespondenty z 2. světové války. (B. Šedřová)	2/2025/175
ШИШКИН , Евгений. НИКОЛАЙ БУЛГАНИН. (O. Pejs)	1/2025/149
TOMEK , Prokop (ed.). Mluví důstojník ministerstva národní obrany. Londýnské rozhlasové komentáře Františka Moravce. (M. Posch)	1/2025/155
VITKO , Pavol. Porcelánové prasiatko. Osudy našich vojakov, ktorí trpeli za to, že okupáciu Československa v roku 1968 odmietli ako tzv. bratskú pomoc. (V. Segeš)	4/2025/211

Pokyny pre autorov

Formálne náležitosti príspevkov

Príspevky do *Vojenskej histórie* posielajte v textových editoroch **Word**. Poznámky vrátane bibliografických odkazov je potrebné vkladať pomocou programu Word vkladáním poznámok/odkazov pod čiarou – nie mechanickým spôsobom.

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

Súhrnný zoznam použitej literatúry treba uvádzať v abecednom poradí na konci príspevku. Zoznam je potrebné štruktúrovať podľa typu zdroja na:

- „Archívne pramene“;
- „Publikované pramene“;
- „Dobová tlač“;
- „Monografie a zborníky ako celok“;
- „Kapitoly v monografiách, štúdie a články“;
- „Internetové zdroje“.

K štúdiu je potrebné pripojiť **abstrakt** (v slovenčine, do 10 riadkov), **5 kľúčových slov** v slovenskom jazyku; **resumé** v slovenčine v rozsahu cca jednej normovanej strany.

Prosíme zaslať **osobné údaje** o autorovi/autorke: rodné číslo, adresu, číslo účtu v tvare IBAN, telefonický a emailový kontakt, adresu zamestnávateľa a digitálne identifikačné číslo ORCID. Zaslaním príspevkov a osobných údajov dávajú autori redakcii a určeným pracovníkom plný súhlas na ich spracovanie, pričom tí plne rešpektujú pravidlá GDPR na ochranu osobných údajov.

Text sa posielajú **bez zalamovania a špeciálnych úprav**, odstavce bez tabulátora. Písmo Times New Roman, veľkosť 12, riadkovanie 1,5. V prípade citácií prameňov sa text píše kurzívou, pri citovaní sekundárnej literatúry bez kurzívy. Riadkovanie textu pod čiarou 1, veľkosť písma 10.

Obrazové prílohy poprosíme zasielať samostatne vo formáte jpg, jpeg, bmp v rozlíšení min. 300 dpi a riadne označené a identifikovateľné. V texte uveďte, kde by mal byť obrázok umiestnený. Tabuľky, grafy treba zasielať v osobitnom súbore v štandarde xls,xlsx (Excel).

Rozsah príspevkov

Rozsah **štúdií** by mal mať minimálne 27 000 znakov (15 normostrán) a maximálne 72 000 znakov (40 normostrán) vrátane poznámkového aparátu a medzier.

Recenzie môžu byť v rozsahu od 7200 (4 normostrany) do 27 000 znakov (15 normostrán).

Anotácie a správy majú mať rozsah do 5400 znakov (3 normostrany).

Pri anotáciách a recenziách je potrebné uvádzať kompletnú bibliografickú informáciu o diele.

Citačná norma STN ISO 690

Základnou citačnou normou je **STN ISO 690** – Dokumentácia. Bibliografické odkazy.

Všeobecné pravidlá

Jazyk. Väčšina údajov pre bibliografický odkaz sa uvádza v *jazyku citovaného dokumentu*, pretože sa preberá z citovaného dokumentu. Existujú však aj výnimky v prípade údajov, ktoré nepreberáme priamo z informačného zdroja, ale ich dopĺňame: rozsah strán, formát a typ nosiča, dostupnosť, údaj o citovaní. Tieto údaje zaznamenávame v jazyku citujúceho dokumentu (slovenčine).

Príklady:

- anglický zdroj: MORGAN, Philip. Studying Fascism from the Particular to the General. In: *East Central Europe*, 2010, Vol. 37, s. 334 – 337. [v slovenčine údaj o stranách]
- nemecký zdroj: LIEB, Peter. Täter aus Überzeugung? Oberst Carl von Adrian und die Judenmorde der 707. Infanteriedivision 1941/1942. In: *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Jg. 50, Heft 4, s. 523 – 557. Dostupné na: « https://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/2002_4_1_lieb.pdf ». [v slovenčine údaj o stranách a dostupnosti]

Odkaz na už citovaný zdroj v texte

Pozor zmena! Neuvádzať ref., ako to bolo doteraz.

Zdroj, ktorý bol už v texte citovaný, uvádzame v skrátenej podobe obsahujúcej údaje: priezvisko, skrátený názov diela, strana. Príklady:

LIEB, *Täter aus Überzeugung?*, s. 526.

MORGAN, *Studying fascism*, s. 336.

Názvy zdrojov ako celkov sa píše kurzívou. Pri častiach z tradičných informačných zdrojov uvádzame kurzívou názov hostiteľského informačného zdroja.

Ak nie je **vydavateľ** známy, použije sa medzinárodne zrozumiteľný tvar [s. n.].

Ak nie je uvedený **rok** vydania, ale vieme si ho odvodiť, uvedieme ho v hranatých zátvorkách [1980], ak nie je možné rok vydania dohľadať, uvedieme [s. a.].

Ak nie je uvedené **miesto** vydania, uvedieme [s. l.].

Ak sa vyskytne **viac vydavateľstiev** s rozličným rokom vydania, zápis je: Blackburn, 1998; Oxford University Press, 2003.

Na vymedzenie časového, dĺžkového, rozsahového aspektu sa používa **pomlčka** ako znamienko vety. Príklady: v rokoch 1848 – 1865, dosah 200 – 300 metrov, 15 – 20 mužov, na stranách 238 – 239.

ISBN a ISSN uvádzame až v záverečnom zozname literatúry, nie v poznámkach pod čiarou.

Bibliografický odkaz končí vždy bodkou, aj ak je posledným údajom dostupnosť online zdroja.

Ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

Pri **online zdrojoch** uvádzame „Dostupné na:“ a hyperlink ako https alebo https URI, napr. Dostupné na: « <https://www.ustrcr.cz/uvod/doba-nesvobody-1938-1945/nemecke-bezpecnostni-a-represivni-slozky> ».

Dátum citovania/zobrazenia/sprístupnenia je povinný len pre tzv. dynamické online informačné zdroje, tzn. pre zdroje, ktoré menia (aktualizujú, revidujú) svoj obsah, príp. ho dopĺňajú (= zdroje na pokračovanie). Príklad zápisu: [cit. 12. 12. 2023].

Vzory bibliografických odkazov

Archívne pramene

Vojenský historický archív (VHA) Bratislava, f. Archívna zbierka 11, šk. 9, č. 447 291, štátny tajomník Zahraničného úradu Ernst von Weizsäcker nemeckému konzulovi v Bratislave 17. 3. 1939.

Archív Múzea SNP, f. XII (Dokumenty memoárového charakteru), S 490/93, Xerokópia spomienok, Alfréd Rusnák /Rosenbaum/: VI. pracovný tábor, Hajfa, október 1977, s. 18.

Národní archiv Praha (NA), f. 136 – Auswertiges Amt Berlin, sig. 136-71-3, č. 588 785-6, nočná služba 23/24. 3. 1939 – záznam hovoru s Abwehrstelle des OKW, Gruppe I.

Archiwum Akt Nowych Warszawa (AAN), f. Mikrofilmy aleksandryjskie, mf. T-77, R 879, č. 626 803, č. 627 023-35, správa o činnosti DHM od apríla do septembra 1940.

Magyar Országos Levéltár Budapest (MOL), P 439 – a Kossuth család iratai. 2. csomó. 1800 – 1851. A Kossuth Család Családülési jegyzőkönyve. Prothocollon Inclytae Familiae Kossuth de Udvard.

Príklad na citovanie **telefonického rozhovoru**: STRMEŇ, Vladimír – VARGA, Peter. [Bez názvu]. Telefonický rozhovor. 10. 10. 2015, 10:25.

Publikované pramene

BYSTRICKÝ, Jozef – ŠUMICHRAS, Peter (eds.). *Letka 13 v dokumentoch a obrazoch*. Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2004. 120 s. ISBN 80-89169-02-3.

SEGEŠ, Vladimír – ŠEĎOVÁ, Božena (eds.). *Pramene k vojenským dejinám Slovenska 1387 – 1526. Zv. I/3*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013. 352 s. ISBN 978-80-89523-25-2.

TUKYDIDES. *Dejiny peloponézskej vojny*. Preložil Kuklica, Peter. Bratislava : Tatran, 1985. 552 s.

Príklady na citovanie **mapy**:

BAŇACKÝ, Vladimír – SABOLA, Anton. *Geologická mapa Záhorskej nížiny*. 1 : 50 000. Kartografický ústav, 1973. 500 x 420 mm.

Príklad na citovanie **zaznamenaného telefonického rozhovoru**: NIXON, Richard Milhous – COLSON, Charles. [Bez názvu]. Telefonický rozhovor; online. 18. 7. 1972, 07:58- 08:18. Prepis dostupný na: «https://www.nixonlibrary.gov/sites/default/files/forresearchers/find/tapes/watergate/trial/exhibit_01.pdf». [cit. 19. 11. 2022].

Dobová tlač

Výcvikovní dôstojníci Hlinkovej gardy. In: *Slovák*, 1938, 18. decembra, č. 288, s. 1. *Nové časy – Orgán Sdruženia slovenských legionárov*, 1931, roč. 5, 30. októbra, č. 7 – 10, s. 14.

Monografie a zborníky ako celok

ZAŤKOVÁ, Jana. *Zabudnutí vojaci. Zajatci v oblasti Vojenského veliteľstva Bratislava 1914 – 1918*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013. 175 s. ISBN 978-80-89523-21-4. HOLEC, Roman. *Trianon – triumf a katastrofa*. Bratislava : Albert Marenčin, 2020. 368 s. ISBN 978-80-569-0588-3.

Kapitoly v monografiách, štúdie a články

ČAPLOVIČ, Miloslav. Milan Rastislav Štefánik. In: ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica a kol. *Undaunted by Exile! To the Victims of Religious, Political, National and Racial Persecutions in Central Europe between the 16th and 20th Century with an Accent on the Czech Lands*. Praha : Historický ústav, 2015, s. 145 – 159. ISBN 978-80-7286-259-7.

CHORVÁT, Peter. „Die Katze muss weg!“ Odchod českého obyvateľstva zo Slovenska 1938. In: *Právněhistorické studie*, 2018, roč. 48, č. 2, s. 75 – 92. ISSN 0079-4929.

MEDVECKÝ, Matej. Československí vojenski diplomati po skončení 2. svetovej vojny. In: BINAR, Aleš a kol. *Ozbrojené síly a československý stát*. Brno : Univerzita obrany, 2020, s. 275 – 286. ISBN 978-80-7582-353-3.

Elektronické zdroje

SKRAMOUŠSKÝ, Jan. *Pušky rakousko-uherské branné moci – 1. díl*. Zverejnené 2. 3. 2015. Online. Dostupné na: « <https://www.vhu.cz/pusky-rakousko-uherske-branne-moci-1-dil/> ».

SCULLION, Séan F. *Continuing the fight: Three anarchists from Spain in the British army, 1939 – 1945*. Online. Dostupné na: « <https://freedomnews.org.uk/2023/08/07/continuing-the-fight-three-anarchists-from-spain-in-the-britisharmy-1939-1945/> » [cit. 9. 11.2023].

Príklad na citovanie **podcastu**: OLIVER, Zajac – VALENT, Jaroslav. *Napoleon svojich súperov ničil s mechanickou presnosťou*. Podcast. SME, zverejnené 5. 11. 2023. Dostupné na: « <https://podcasty.sme.sk/c/23240172/napoleon-svojich-superov-nicil-s-mechanicickou-presnostou.html> » [cit. 3. 3. 2024].

Príklad na citovanie **blogu**: STEHLÍK, Michal. *Zápotocký a válečné zločiny? Mezi fámou a realitou*. Blog. Zverejnené: 19. 3. 2021. Dostupné na: « <https://blog.aktualne.cz/blogy/michal-stehlik.php?itemid=39313> » [cit. 4. 8. 2022].

Príklad na citovanie **online mapy**: GIS mesto Nitra. Mapa; online. Verzia 0.0.5.1. [s. n.]. Dátum aktualizácie 23. 04. 2019. Dostupné na: « <https://gis.nitra.sk/> » [cit. 25. 8. 2022].
GOOGLE. Google maps. Online. 2023. Dostupné na: « <https://www.google.sk/maps/@48.3125969,18.0182667,12z?hl=sk> » [cit. 25. 2. 2023].

Príklad na citovanie **príspevku na sociálnej sieti**: POST BELLUM SK. *Ďalší pokus o odkúpenie Tisovho domu*. Príspevok na Facebooku. Zverejnené 22. 4. 2024. Dostupné na: Facebook « <https://www.facebook.com/postbellumsk> » [cit. 25. 4. 2024].

Používanie skratiek a označovanie

Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

Vojenská história 4/2025

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave

v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: plk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Kontaktná adresa: miloslav.caplovic@vhu.sk

Redakcia časopisu: Mgr. Peter Chorvát, PhD., Mgr. Matej Medvecký, PhD.,
PhDr. Katarína Mináriková

Jazyková redakcia: Mgr. Tamara Janecová, PhD.

Kontaktná adresa redakcie: vojenskahistoria@vhu.sk

Grafická úprava: Pavla Takáčsová

Redakčná rada: PhDr. Igor Baka, PhD. (predseda) – Vojenský historický ústav, Bratislava; PhDr. Milena Balcová (podpredsedníčka) – Vojenský historický ústav-Vojenský historický archív, Bratislava; PhDr. Viliam Čičaj, PhD. – Historický ústav SAV, Bratislava; doc. Mgr. Michal Habaj, PhD. – Masarykova univerzita, Brno, Česká republika; PhDr. Viera Jurková – Vojenský historický ústav-Vojenské historické múzeum, Piešťany; Mgr. Peter Kralčák, PhD. – Vojenský historický ústav-Vojenský historický archív, Bratislava; prof. Mgr. Miroslav Lysý, PhD. – Právnická fakulta UK, Bratislava; PhDr. Slavomír Michálek, DrSc. – Historický ústav SAV, Bratislava; PhDr. Richard Pavlovič, PhD. – Štátny archív, Košice; doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. – Vojenský historický ústav, Bratislava; PhDr. Michal Schvarc, PhD. – Historický ústav SAV, Bratislava; doc. PhDr. Marek Syrný, PhD. – Filozofická fakulta UMB, Banská Bystrica; plk. v. v., PhDr. Peter Šumichrast, PhD. – Vojenský historický ústav, Bratislava; PhDr. Marian Uhrin, PhD. – Múzeum SNP, Banská Bystrica

Medzinárodná redakčná rada: plk. prof. Dr. Tibor Balla, DrSc. – Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Budapest; Dr. István Janek, PhD. – Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest; PhDr. Michal Lukeš, PhD. – Národní muzeum, Praha; Mgr. Mateusz Gniazdowski, PhD. – Uniwersytet Warszawski Varšava; PhDr. Jiří Rajlich – Vojenský historický ústav, Praha; Dr. Harold E. Raugh, Jr., U.S. Army Europe, APO AE 09096 USA; Dr. Martin Zückert – Collegium Carolinum e. v. Forschungsinstitut für die Geschichte Tschechiens und der Slowakei, München

Časopis je indexovaný v medzinárodných databázach:

Scopus

The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH)

European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS)

Index Copernicus (ICI)

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Schválené do tlače dňa: 21. novembra 2025

EV734/08

IČO vydavateľa: 00802751

Nepredajné

ISSN 1335-3314 (print), 1338-7154 (pdf)

Tlač: HSa MO SR, OdVČ, PoO, Námestie generála Viesta 2, Bratislava

Predná strana obálky: Fotografia z osláv 1. výročia víťazstva nad fašizmom v Košiciach. Na snímke defilé príslušníkov československej armády na Hlavnej ulici 9. mája 1946.

(Foto: VHÚ-VHA Bratislava).